Пам'ятайте про Україну!

СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК — UKRAINIAN DAILY

Редакція і Адміністрація "Svoboda" 30 Montgomery Street Jersey City, N.J. 07302 Телефони: (201) 434-0237 (201) 434-0807 (201) 434-3036 УНСоюз (201) 451-2200

РІК XCI. Ч. 60. ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, П'ЯТНИЦЯ, 30-го БЕРЕЗНЯ 1984 ЦЕНТІВ 25 CENTS JERSEY CITY and NEW YORK, FRIDAY, MARCH 30, 1984 No. 60. VOL. XCI.

Архиепископ Марко вітає УНС з лікарні

Рагвей, Н. Дж. — Архиєпископ Української Православної Церкви Марко, який перебуває тут від декількох днів у місцевій лікарні, не зважаючи на недугу, не забув про 90-річчя Українського Народного Союзу та переслав писаний рукою щирий привіт і благословення такого змісту:

„Всемилостивий Господь за заступництвом Пресвятої Богородиці і молінні всіх Святих землі української нехай покриє благословенням Український Народний Союз, Головну Управу і все членство у дальшій жертвенній службі і праці для України і її самостійної держави!

У щирій пошані, з молінням і любов'ю у Христі — Смиренний Марко, Архиєпископ".

До привіту ще і дописка до головного предсідника д-ра Івана Флиса „Пишу з лікарні — Прошу передати редакції до переписання..."

Подаючи цей зворушливий привіт до відома читачів „Свободи", Екзекутива УНС і редакція „Свободи" бажають Владиці Маркові скорого повороту до повного здоров'я і душпастирської праці.

Як інформують з Митрополичої Канцелярії в дні 28-го березня, Архиєпископ Марко почувається вже краще.

Пишуть про українську присутність у горах Кетскилл

Джерзі Сіті, Н.Дж. — У недільному виданні популярного щоденника на Лонг Айленді „Нюздей" появилася велика стаття пера Айлін Свіфт п. н. „Посмак Европи в горах Кетскилл".

Авторка пише, що саме в Кетскилльских горах можна дуже добре відчути впливи Европи у етнічному суміші, який там зустрічається на кожному кроці. Всеж етнічні групи перебувають там у окремо створених ними самими згущеннях і тому говориться про „Айриш Кетскилл", „Німецькі Альпи", „Італійські Альпи" і „Українську землю". На цю українську землю — пише авторка — приїжджають рік-річно ті самі українські родини, хоча число тих, які живуть там цілий рік зростає постійно. Вона називає цю частину Кетскилльских гір, яку поселюють українці „українським борщовим поясом", так як досі там був „жидівський борщовий пояс", яким окреслювано околицю, де поселювалися у літньому часі жиди та де у жидівських готелях можна завжди дістати борщ.

Айлін Свіфт описує околицю між Глен Спей і Порт Джервіс, захоплюється красою церкви св. Володимира в Глен Спей, яка „дозволяє вам уявляти собі, що ви перебуваєте в Европі", та її іконостасом, заохочує побачити свячення пасок на Великодній відправі і подає, що там в половині липня кожного року відбувається на „Верховині" Фестиваль української молоді, на який з'їжджаються учасники і виконавці з цілої Америки.

Переходячи по черзі різні інші етнічні скупчення в горах Кетскилл, авторка закінчує свою статтю описом української частини Гантеру з її культурним центром в Джуветт, мотелем родини Кобзярів „Ксенію" та прегарною українською дерев'яною церквою. Стаття прикрашена знімками обидвох українських церков в Кетскилл — св. Володимира в Глен Спей і св. Івана Хрестителя в Гантері.

Поміж окремо поданим списком, де можна добре з'їсти та жити і що бачити літом в горах Кетскилл находимо ресторан „Глен Спай" в Глен Спей, Мотель „Ксеня" в Гантері, а з імпрез Фестиваль на „Верховині".

МОЛОДЬ НЮ ЙОРКУ В ПОКЛОНІ Т. ШЕВЧЕНКОВІ

Ню Йорк. — В суботу, 31-го березня ц.р., в авдиторії школи св. Юра при площі Т. Шевченка в Ню Йорку, о 1-ій годині дня відбудеться святочна програма, присвячена 170-ій річниці з дня народження Тараса Шевченка. В програмі виступатимуть учні світлички, нижчих і вищих кляс з деклямаціями, співом та збірним читанням творів Т. Шевченка.

Програму відкриє вступним словом директор школи Павло Дорожинський, а проводитиме програмою вчителька п'ятої кляси Марія Олинець.

В Монтреалі плянується літня школа української мови для молоді

Монтреаль. — Тут плянується вперше переведення літньої школи української мови, яка призначена для юнаків і юначок у віці між 12-им і 18-им роком життя.

Завданням школи є підвищити рівень знання розмовної мови при допомозі вчителів, фахівців української мови з Канади і з-поза Канади. У програмі плянований лекції з питань мови, літератури, релігії, історії, культури, мистецтва, мистецтва слова (деклямації, театр) і співу. Крім того відбуватимуться різні розваги і спортові зайняття, які також допоможуть учасникам набути краще знання розмовної української мови.

Літня школа буде відбуватися від 22-го липня до 12-го серпня 1984 року на Пластовій Оселі „Батурин" біля Монтреалю. Оплата курсів визначена на 350 дол. від учасника і включає нічліги у гуртожитку, користування бібліотекою та науковими матеріялами, використування спортового інвентарю та інше. Висота цієї оплати може бути знижена, залежно від висоти дотацій уряду та українських установ і організацій.

За інформаціями про цю нову літню школу, яка відбуватиметься під патронатом Української Шкільної Ради Квебеку, слід звертатися до д-ра Юрія Левицького: 5686 rue Waverly, Montreal, Que. H2T 2Y1; tel.: (514) 276-4283.

Будують статую комара

Вінніпег. — В малому містечку з українським населенням і назвою Комарно у Манітобі задумали поставити статую величезного комара, щоб тим дати до пізнання відвідувачам, що саме означає назва „Комарно" в українській мові, — інформує газета „Вінніпег Сан".

Ідея до такої дивної статуї вийшла від місцевого українського власника крамниці Михайла Шалагана. Проєкт до неї виконала місцева мисткиня Марлена Гирд. Комар буде довжиною 12 стіп, а його крила будуть зроблені зі шкла, що не б'ється.

Кошти статуї обраховані на 4,000 долярів і хоч мешканці Комарна просили про державну допомогу на ту ціль, їм відмовлено. Але це не перешкоджає довести задум до кінця і осінню того року статуя комара буде прикрашувати містечко та буде притягати туристів. Заряд міста плянує продаж спеціяльних сорочинок і льотерію на покриття коштів статуї. На сорочинках буде напис „світова столиця комарів". Так правдоподібно окреслили те місце перші українські поселенці.

Сьогодні комарі не дошкулюють там більше, ніж в інших провінціях Канади.

МОСКВА ВЕДЕ АКЦІЮ ПРОТИ ПЕРЕВИБОРУ Р. РЕҐЕНА

Вашінгтон. — Совєтський Союз започаткував нову широкозакроєну пропагандивну кампанію, метою якої є перешкодити перевиборові Роналда Реґена на Президента ЗСА. Пропаганда ця є світового засягу і включає статистичні дані про дотеперішні недотягнення, помилки і дозбрення Америки, яке совєтські пропагандисти називають „перегонами в озброєнні, які дуже легко можуть довести до світової катастрофи", тобто до нуклеарної війни між Совєтським Союзом і З'єднаними Стейтами Америки. Політичні спостерігачі звертають увагу, що у совєтській пропаганді немає нічого нового, а всі закиди зроблені на адресу Р. Реґена, вже були десь сказані у процесі довгої антиреґенівської кампанії, що її веде Москва дуже послідовно і систематично на протязі майже чотирьох років.

Ричард Шулц зі школи права і міжнародної дипломатії в університеті в Медфорді, Масс., і Рой Годсон з Джорджтавнського університету заявили, що вони зібрали силу різного совєтського пропагандивного матеріялу, включно до пофальшованої документації, яка говорить сама за себе. В кожному разі жадна, інша держава в мирний час, — заявили згадані особи, — не веде масової пропагандивної кампанії для поваленння голови іншої держав, як це робить сьогодні Совєтський Союз.

Не зважаючи на те, якою тепер буде політика Р. Реґена у Кремлі вже давно вирішили, що його, як небезпечну для кожного московської імперії людину, треба за всяку ціну поборювати до кінця всякими методами. Годсон заявив, що Москва готова підтримувати всякого кандидата, який готовий протиставитися Р. Реґенові. В гру входить всяка допомога: політична, мобілізаційно-пропагандивна, а навіть посередньо фінансова. Треба заявити, що Р. Годсон є консультантом в Крайовій раді безпеки і дорадником Президента у справах закордонної розвідки, а тому має доступ до всіх засекречених документів.

Запитані про цю справу речники Крайового комітету Демократичної партії відповіли, що їм нічого не відомо про цю справу, але у принципі вони засуджують всяке вмішування СССР чи будь-якої іншої держави у внутрішні справи ЗСА, а тим більше до президентських виборів.

Обидва викладачі міжнародної політики і знавці совєтських відносин підкреслили, що дезінформація являється головними засобами совєтської пропагандивної стратегії веденої проти Р. Реґена. Всі заключення вони узгіднили з колишніми високими старшинами КГБ, які тепер переїхали як втікачі на Захід, між ними зі Станиславом Левченком й багатьма іншими. Згідно з цими інформаціями 15,000 службовців в СССР і тисячі за кордоном працюють в напрямі підірвання демократичних систем на Заході. Велику частину цих пропагандистів і працівників включено тепер у протиреґенівську акцію.

Зібрані Шулцом і Годсоном матеріяли появляться на днях окремою книжкою.

Криза Економічної спільноти поглиблюється

Брюссель, Бельгія. — Криза, яка охопила Европейський спільний ринок, поглибилася ще більше у вівторок, 27-го березня, після того, як 10 країн-членів знову не змогли полагодити різниці підходів до питань фінансування і сільсько-господарської політики.

Британія була знову ізольована наприкінці спеціяльної зустрічі міністрів закордонних справ, скликаної для врятування самої структури організації, особливо після провалу конференції, яка провалилася минулого тижня, коли дев'ять її членів не змогли переконати одну Британію злагіднити свою вимогу різкої зміни розподілу вкладів у загальний бюджет Европейської економічної спільноти.

Гостра криза почалася ще у вересні минулого року під час конференції країн Спільного ринку в столиці Греції Атенах саме з огляду на ці самі незгоди, які в дійсності паралізували діяльність Спільноти вже на протязі останніх чотирьох років і здатні привести Спільноту до повного розвалу.

Правда, вимоги Британії справедливі. Вона вкладає приблизно 1,7 більйона долярів більше у бюджет Спільного ринку, ніж отримує назад у формі сільськогосподарських субсидій та інших форм допомоги. Саме вимога зменшення такої великої різниці є основною проблемою в затяжному спорі між Британією та іншими членами Спільноти.

Не зважаючи на свою ізольованість, Британія почуває себе законно сильною у своєму становищі, бо важливі питання у Спільному ринку мусять приматися одноголосно.

Багато офіційних представників і дипломатів висловили свої побоювання, що провал зустрічі міністрів закордонних справ, а також зустрічі міністрів сільського господарства, яка ще відбувається, може привести до дальшого поглиблення кризи і занедбання тих важливих реформ, на які вже погодилися всі 10 членів Спільноти.

Якщо Спільнота не зуміє полагодити свої незгоди до наступної зустрічі на найвищому рівні у червні, Спільноті грозить повне банкрутство.

Москва викручується

Москва. — Совєтське офіційне пресове агентство ТАСС виступило у вівторок, 27-го березня, з обвинуваченням у „фальші" повідомлень з Вашінгтону, в яких говорилося про особистого американського посланця ген. Брента Сковкрофта, який два тижня тому був у Москві з особистим листом президента Роналда Реґена до совєтського лідера Константина Черненка. Американська преса повідомила, що Сковкрофтові не дали можливости зустрітися з совєтським лідером або з іншим високопоставленим представником.

Тепер ТАСС викручується і представляє справу так, що ніби така можливість була, але американський посланець не використав її.

В дійсності Сковкрофтові запропонували зустрітися з одним із заступників міністра закордонних справ Георгієм Корнієнком, що не відповідало тій ранзі посланця, ні важливості місії американського представника.

Совєтська сторона прекрасно знала, з яким посланням прибув Сковкрофт, але, як підкреслювали дипломатичні джерела, можливо тоді були якісь труднощі в совєтському керівництві, які заважали на несерйозному рішенні Москви, а тепер вона намагається звалити вину з „хворої голови на здорову", — кажуть добре поінформовані джерела.

В ПОЛЬЩІ ЄПИСКОП Я. МАЗУР ПОЧАВ ГОЛОДІВКУ

Ґарволін, Польща. — Польський католицький єпископ Ян Мазур повідомив у вівторок, 27-го березня, про початок голодового протесту проти рішення комуністичного уряду забрати з шкільних приміщень розп'яття та інші релігійні символи.

„Починаючи від сьогодні і до того часу, поки вас будуть турбувати, моя їжа складатиметься лише з хліба і води", — сказав єпископ Седлєц. Саме недалеко цього міста центральної Польщі в містечку Метне розпочалася акція знімання розп'ять у приміщеннях сільсько-господарської школи два тижні тому. Студенти школи відразу заявили протест і розпочали сидячий страйк.

Щоб зламати опір студентів, комуністичні власті вдалися до залякування і шантажу, змушуючи батьків студіюючої молоді цієї школи підписати спеціяльну заяву, в якій вони просять зберегти світський характер школи, тобто, щоб батьки ніби самі просять забрати зі шкільних приміщень символи релігії. Після рішучих протестів батьків і єпископа Мазура, а також всієї Католицької Церкви, міністер релігійних справ Адам Лопатка минулого тижня запевнив єпископа Мазура, що власті більше не будуть наполягати на тому, щоб батьки підписували спеціяльні заяви. В цей час робилися інші форми тиску як на студентів, так і на їхніх батьків, щоб зломити їх опір. Тепер у рішучу боротьбу вступив сам єпископ Мазур при переважаючій підтримці студентів школи та їх батьків.

Як боротьба за збереження релігійних символів у шкільних приміщеннях продовжується, на пресовій конференції речник уряду Єжи Урбан, між іншим, сказав західнім журналістам, що цього місяця польські власті арештували 117 політичних дисидентів.

Хоч Урбан неодноразово підкреслював, що це не означає „закручування гайок" сама кількість арештованих говорить, що розпочався новий наступ на опозицію.

В АМЕРИЦІ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПРОКУРАТОР Вілліям Френч Смит звернувся до трьох суддів, щоб вони найменували спеціяльного прокуратора для перевірки усіх закидів проти Едвина Міса, який, після резиґнації і відходу Смита, мабуть займати його місце. Президент Роналд Реґен найменував Міса на пост генерального прокуратора зараз таки після того, як він прийняв резиґнацію Смита. Згідно із сподіванням Уряду Міс мав вже бути затвердженим Сенатом, але у процесі слідства сенатська Юридична комісія відмовилась рекомендувати його особу на потвердження з огляду на фінансові операції, які правдоподібно не були зголошені в податковому уряді. В останній фазі слідства виказалося, що Міс знав також про існування книжки Джиммі Картера, яку у процесі президентської кампанії використовували республіканці і сам Р. Реґен для своїх потреб. Новий прокуратор матиме право і уповноваження переглянути усі справи і винести відповідні рішення.

СЕКРЕТАР ДЕПАРТАМЕНТУ оборони Каспар Вайнберґер офіційно найменував генерала летунства Джеймса Абрагамсона, який дотепер очолював програму міжпростірних полетів, на керівника нової програми розвитку і удосконалення лазерної зброї придатної для ведення війни у стратосфері, скерованої в першу чергу проти совєтських міжконтинентальних нуклеарних ракет і сателітів в майбутньому. Вайнберґер воліє називати цю програму стратегічною повітряною обороною, хоч деякі дослідники кажуть, що ця оборона існує покищо тільки в теорії і до її здійснення ще дуже далеко.

КОЛИШНІЙ ПРЕЗИДЕНТ Ричард Ніксон, перший раз від часу його переїзду до Ню Йорку, а потім до Ню Джерзі, відвідав свою колишню резиденцію Сан Клементе в Каліфорнії, побудовану на 17-ох акрах землі на побережжі моря. Під час своєї подорожі до Каліфорнії Ніксон зустрінеться перший раз від часу Вотерґейту з Джералдом Фордом, віцепрезидентом і опісля президентом після резиґнації Ніксона. До Сан Клементе прибудуть також інші колишні співробітники Ніксона.

ПРЕЗИДЕНТ РОНАЛД РЕҐЕН не веде ще систематичної виборчої кампанії, але час-від-часу критикує своїх демократичних опонентів, хоч ще не відомо, хто властиво буде кандидувати проти Реґена в листопаді цього року — Волтер Мондейл, сенатор Ґері Ґарт, Джессі Джексон чи цілком інша особа, яку може вибрати Конвенція. Наприклад, політичні спостерігачі вже кілька разів згадували прізвище сенатора Едварда Кеннеді, як альтернативного кандидата від Демократичної партії, хоч він особисто постійно відмовляєся і заявляв, що він не є і ніколи не буде кандидатом на президента. Р. Реґенові не подобалась, очевидно, критика дозброєнової політики Уряду двома демократичними кандидатами, які проповідують створення „безпечного світу", зменшення принаймні на половину оборонного бюджету, занехання продукції ракетколосів типу MX і стратегічних бомбовиків B-1, відтягнення американських військових частин і допомогу з Центральної Америки тощо. Такі обіцянки Президент називає „нереальними", „небезпечними", „утопійними", а самих кандидатів „так званими лідерами".

ТРИ ОСІБНЯКИ, які сіли до пасажирського літака Боінґ 737 на міжнародному летовищі в Нюарку, що летів в напрямі Маямі на Фльориді, стероризували п'ятичленну обслугу зажадали від компанії 500,000 долярів заплати і наказали летунам скерувати літак на летовище в Гавані, Куба. Літак з 52-ма пасажирами і п'ятьма членами залоги на покладі приземлився о год. 4-ій по полудні в Гавані, кубинська поліція арештувала перехоплювачів літака і дозволила летунам о год. 6:15 відлетіти до Маямі. Перехоплювачі заявили в нотатці переданій стюардесі, що вони мають розривну бомбу й іншу зброю і належать до „Чорної визвольної армії".

ГАРЯЧА ЛЯВА і фонтани вогню з вулькану Мавна Льоа почали загрожувати населенню у прибережній східній частині Гаваїв. Урядові чинники думають, що покищо є загрожені 32,000 осіб в місцевості Гільо, хоч практика раніших вибухів вулькану показує, що не слід заскоро переселювати населення, бо дія вулькану може раптово припинитися і загроза тим самим минається. Переселення більшої кількости населення зв'язане з великими коштами і трудом, заявив керівник геологічної студії Роберт Декер. Вулькан Мавна Льоа почав викидати вогонь і ляву ще в неділю, 25-го березня, і у вівторок все ще сильно прогресував в напрямі прибережних місцевостей.

ЙДУТЬ НОВІ БОЇ В БЕЙРУТІ

Бейрут, Ливан. — Сильний, хаотичний обстріл цивільних кварталів Бейруту християнською та мусулманською міліціями знову довів у середу, 28-го березня, мешканців цього багатострадального міста до розпачу і змусив тисячі людей покинути свої доми і шукати сховищ не відомо де. Під час цього безладного обстрілу щонайменше 18 осіб були вбиті, а понад 100 поранені.

Ця стрілянина була найбільшою від часу, коли 13-го березня, в швайцарському місті Льозанні закінчилися політичні переговори лідерів ворогуючих груп закликом до припинення вогню. Вибухи потрясали цілими кварталами, а карети швидкої допомоги постійно мчали вулицями воюючого міста і забирали поранених.

Обстріляний був Американський університет у Бейруті, але людських жертв не було.

Неспокійно було також у південному Ливані. Ізраїльське військове командування повідомило, що ливанська військова частина під ізраїльським командуванням обстріляла натовп демонстрантів мусулманів-шиїтів, вбиваючи три особи і поранивши 10 осіб.

Президент Ливану Амін Гемаєль скликав у Бейруті перший раз новоствореру високу комісію безпеки, завданням якої є відновити порядок. Мусулманські члени цієї комісії погодилися приїхати до президентського палацу в Баабді в південному християнському передмісті Бейруту. В минулому мусулманські лідери відмовлялися брати участь у будь-яких зустрічах поблизу християнських районів.

Комісія складається з друзів, шиїтів, християнських фалангістів та представників армії. Президент Гемаєль є головою цієї комісії.

Понад чотири години взятого обстрілу Бейруту з усіх боків викликав чимало трагічних сцен і розпачливих положень. Не бракувало відважних людей, які йшли з допомогою пораненим рятували переляканих жінок і дітей. Серед тих відважних, які заплатили своїм життям, були два члени телевізійної групи Лондонської кіностудії новин.

У СВІТІ

ЗАХІДНІ ДИПЛОМАТИ кажуть, що постачання совєтської зброї до Нікараґуа подвоїлося за останній рік. Кількість різної зброї, особливо важкої, ніяк не відповідає оборонним потребам цієї маленької центральноамериканської країни. Економічна допомога Совєтського Союзу для Нікараґуа цього року була на понад 100 мільйонів долярів. Вона також постійно збільшується.

НЕДАВНО ОБРАНИЙ цивільний прем'єр-міністер Туреччини Турґут Озаль здобув у неділю, 26-го березня, нову важливу перемогу, як його консервативна партія завоювала у місцевих виборах понад 45 відсотків голосів у боротьбі за 70,000 місць у міських і провінціяльних управах. Цю подію розцінюють не тільки як перемогу, але й як виявлення довір'я новому цивільному урядові Туреччини і особисто його прем'єрові Озалеві.

НЕ ЗВАЖАЮЧИ НА надзвичайний стан і введення поліційної години, чілійці у вівторок, 27-го березня, вимагали закінчення військового правління у своїй країні. Три найбільші міста країни були наповнені гамором і калатанням у посуд, що є традиційним способом чілійців виявляти свій протест проти диктатури генерала Авґусто Піночета. Війська намагалися розігнати демонстрантів, стріляли по натовпах протестуючих. Офіційне повідомлення кажуть, що три демонстранти були вбиті, а два серйозно поранені в столиці Сантіяґо, а четвертий демонстрант загинув у Консепсіоні. Сутички між військами і демонстрантами відбувалися також у Вальпараїсо.

ЩОНАЙМЕНШЕ 15 АФГАНСЬКИХ високих діячів комуністичної партії були вбиті за останні 10 днів під час проведення повстанцями відплатних дій в Кабулі за ті варварські нищення афганського народу, які проводить маріонетковий режим Бабрака Кармаля і його господарі совєтські окупаційні війська. На черговій пресовій конференції в столиці Індії Ню Делі дипломат-доповідач про події в Афганістані сказав також, що такі рішучі та дошкульні дії повстанців змусили комуністичний режим видати зброю своїм службовцям навіть після служби. Комуністи відчувають неспокій не тільки на вулицях Кабулу в білий день, не говорячи вже про ніч, але дії повстанців на дорогах Афганістану створюють цілий ряд проблем господарського характеру: бракує продуктів харчування, бензини, інших важливих матеріялів. Особливою ціллю повстанців є конвої з Совєтського Союзу з пальними матеріялами.

АНҐОЛЬСЬКІ ПОВСТАНЦІ повідомили у вівторок, 27-го березня, про те, що їх сили здобули після щоденного бою столицю провінції Куанза Суль місто Сумбе, розгромивши при тому урядовий ґарнізон. Повстанці заявили, що їх сили знищили 500 урядових вояків і 86 чужоземців, серед яких було 62 кубинці, 12 болгарів, сім росіян і п'ять італійців. Офіційні урядові повідомлення подають менші втрати і заявляють, що наступ повстанців був відбитий, але завзяті бої продовжуються.

ВІЙСЬКОВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ Іраку подало у вівторок, 27-го березня, що іракські літаки французького виробництва „Супер Етандар" атакували і потопили два кораблі на південний захід від іракського стратегічного острова в Перській затоці Карг. Це перший раз Ірак повідомив про використання п'ятьох, куплених у Франції літаків типу „Супер Етандар".

У наступному числі Українського Тижневика:

In The Weekly, April 1:

- Sen. Bill Bradley of New Jersey introduces famine commission bill in the U.S. Senate.
- Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Congress Committee of America and Ukrainian American Coordinating Council form ad hoc committee to commemorate 20th anniversary of the unveiling of the Taras Shevchenko monument in Washington.
- Dr. Robert Conquest completes working draft of book on the Great Famine.
- Two document and handwriting experts testify that I.D. card on the basis of which John Demjanjuk was denaturalized was intentionally altered and is not authentic.
- Special Weekly section on the bill to establish a federally funded commission to study the Great Famine.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

FOUNDED 1893

Svoboda USPS (30-420 ISSN 0274-6964) is published daily except Sundays, Mondays, and holidays by the Ukrainian National Association, Inc. at 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302

Subscription: 1 year — $40.00, 6 months — $22.00, 3 months — $12.00. UNA members: $7.50 — 6 months, $15.00 — 1 year. Change of address - $1.00. Make check or money order payable to "Svoboda".

Postmaster: Send address changes to:
"Svoboda" • P.O. Box 346 • Jersey City, N.J. 07303

Second Class Postage paid at Jersey City, N.J.

Статті і дописи підписані авторами, не мусять відповідати поглядам Редакції. Редакція застерігає собі право в потребі виправляти і скорочувати надіслані матеріяли. Незамовлені матеріяли повертається тільки тоді, коли автор собі це виразно застеріг, долучивши заадресовану коверту з відповідною поштовою оплатою. — За зміст оголошень Редакція не відповідає

Передплата на рік $40.00, на півроку — $22.00, на 3 місяці — $12.00. Для членів УНСоюзу $7.50 на 6-місяців, $15.00 — на рік. За кожну зміну адреси — $1.00.
Чеки і "money orders" виставляти на "Svoboda".

P.O. Box 346 Jersey City, N.J. 07303

КҐБ і ҐРУ — органи масового терору

Проблема масового, добре плянованого і організованого совєтського шпигунства на Заході останньо гостро зактуалізувалася у зв'язку з інтерв'ю, надрукованому в американському військовому журналі „Мілітері Рев'ю", із колишнім старшиною совєтської армії, який виступає у вільному світі під прибраним прізвищем Віктор Суворов. Він каже, що у випадку війни, совєтські спеціяльні розвідувально-терористичні відділи, які діють під стислою контролею КҐБ і ҐРУ (військова розвідка), мають готові пляни знищування державних і політичних керівників західніх країн. Більше того, ці пляни включають також масові терористичні акти проти військових інсталяцій, як, наприклад, нуклеарних станцій, головних військових квартир і баз, в тому числі головної квартири Північно— Атлантійського Союзу (НАТО) в Брюсселі, перервання комунікаційних засобів, зірвання мостів і тунелів, нищення шляхів військового сполучення, контрольних пунктів на військових і цивільних летовищах тощо.

Головною ціллю цих терористичних актів мають бути масові вбивства провідної верстви західніх держав, у яких ці дві славнозвісні совєтські „інституції" КҐБ і ҐРУ мають велику практику, засвоєну на протязі десятиліть в комуно-московській терористичній імперії, у якій терор все стояв на першому місці.

Совєтський військовик „Суворов" також сказав, що КҐБ набирає в такі диверсійні частини сильних і спритних спортовців, а деяких з них КҐБ вже тепер висилає на Захід під видом спортовців й інших „місій", щоб вони знайомилися з країнами Заходу і приглядалися до цілей і об'єктів, які у випадку зудару між З'єднаними Стейтами Америки і Совєтського Союзу, вони мали б знищити.

Покищо західні розвідчі речники тільки студіюють ревеляції В.Суворова і його дві книжки про життя в совєтській армії і інвазію Москви на Чехо-Словаччину в 1968 році. Західні центри переконані, що над справою зізнання Суворова не можна перейти до денного порядку і „спеціяльні" совєтські частини повинні стати предметом дуже докладних студій, як військових так і цивільних розвідчих груп на Заході. У Вашінґтоні, Бонні, Брюсселі, Римі, Парижі, Токіо й столицях інших великих держав звідомлення колишнього совєтського військовика сприйняли по-різному: одні — поважно, інші — скептично. Зрештою скептиків і пацифістів та прихильників співпраці з царством сатани за всяку ціну, всякі свідчення політичних еміґрантів, втікачів, а навіть спеціялістів не переконують. Їх зрештою не переконали існуючі вже на Заході шпигунські афери, викинення Францією 47 совєтських „дипломатів", які займалися шпигунством, така ж сама британська акція з усуненням 105 аґентів, систематичні шпигунські скандали в Західній Німеччині і багатьох інших країнах Заходу.

Треба підкреслити, що в той час, коли совєтська аґентурна сітка на Заході діє пляново за вказівками з одного кремлівського центру, західні протизаходи для поборення совєтських підривних дій, проходять несконсолідовано, несміло, нерішучо, що часто є пов'язане з різними опортуністично-політичними міркуваннями та угодовством деяких держав, які воліють діяти в тіні страху перед совєтськими погрозами, їхніми розставленими в сателітних країнах ракетами типу СС-20 та іншими шантажами. Правда, деякі західні розвідки не заперечують, що робота совєтської розвідки посилилася в багатьох вільних країнах світу і метою цієї роботи є поширення совєтської сфери впливів у світі, але справжньої ефективної боротьби для поборення цих впливів ще вповні не розгорнено.

Треба сподіватися, що пересторога В. Суворова причиниться до поглиблення студій совєтських розкладових дій на Заході і введення протизаходів, які конечні в обличчі справді серйозної совєтської загрози.

Автори книжок і видавництва, які бажають, щоб про їхні книжкові видання були в щоденнику поміщені бібліографічні нотатки, вістки та огляди, повинні присилати разом з двома примірниками даного твору до редакції „Свободи" також адресу, де таку публікацію можна набути, та її ціну.

Володимир Душник

НАЇВНІ СПОДІВАННЯ

Не зважаючи на це, що в Америці існують різні центри та інститути для аналізи і оцінки американсько-совєтських відносин, американські державні мужі дуже часто докладно не є поінформовані про зигзаґувату політику Совєтського Союзу.

Ось читаємо в пресі про це, начебто американські і совєтські дипломати тайком переговорюють про відновлення політики детанту між СССР і ЗСА, і що нова совєтська екіпа під проводом Константина Черненка є нібито „прихильно" наставлена до „зближення" між Америкою і Совєтським Союзом. Та властиво, на ділі, немає твердих і дійсних познак, щоб могли оправдати ці неузасаднені сподівання, щоб могла прийти зміна в совєтській закордонній політиці. Ми не сміємо забувати, що однією з наймаркантніших характеристик совєтської закордонної політики є її тяглість і послідовність.

Пригадаймо, що після приходу до влади в Кремлі Юрія Андропова зразу закружляли наївні спекуляції відносно евентуальної політики Кремлю. Писалося багато про нібито „прозахідні" манери Андропова, наприклад, про його знання англійської мови, захоплення модерним західнім „джазом" та його нахил до пиття імпортованого скачу тощо. Все це перемелювалося у західній пресі і в західній телевізії і по радіо. Нам говорили спеціялісти, що Андропов хоче дійсного „замирення" зі Заходом, і що першим кроком до цього буде евакуація совєтських військ з Афганістану, а в внутрішній політиці Андропов „здецентралізує" совєтську економіку та знесе певні економічні обмеження тощо.

Як знаємо, Андропов нічого з того не виконав і цілком зіґнорував цей західній сценарій, після якого, мовляв, він мав би був діяти. Це саме діється з Черненком, бо його наслідство на кремлівському троні як не віщувало, так і не принесло драматичних змін: совєтські провідники міняються, але Совєтський Союз лишається таким самим.

Совєтська політика і дії назовні, що спричиняються до погіршення міжнародних відносин, не є непродуманими потягненнями того чи іншого совєтського вождя В Кремлі. Розбудова совєтської мілітарної сили, впровадження атомових ракет середнього засягу до Східньої Европи і східньої Азії, інвазія Афганістану та натиск на Польщу як теж всебічна підтримка для „революційних" рухів по цілому світі — це не політичні аномалії, ані не продумані вибрики кремлівської політичної еліти. Всі ці потягнення є логічними наслідками довгого плянування кремлівських вождів.

Сама структуральна будова совєтського суспільства не передбачає і не дозволяє на певні і несподівані зміни. Ці три совєтські ієрархії — держава, партія і армія — становлять основні філяри, на яких спочиває сила СССР, це дуже „делікатний" поділ повновластей, і ні одна з тих трьох ієрархій не сміє дозволити на перевагу будь-якої з них.

Одначе прихильники політики детанту все ж таки думають, що Америка мусить стреміти до покращання відносин з Совєтським Союзом, не входячи в ніякі радикальні конфронтації.

У першу чергу, вони вважають, що як американські, так і совєтські провідники повинні стримуватися від гострих і образливих промов один проти одного. Треба теж поширювати зв'язки між СССР і ЗСА на всіх можливих ділянках; потрібно також договоритися про відчинення американського консуляту в Києві і совєтського консуляту в Ню Йорку.

Треба рівнож шукати відповідних умов для роззброєневої конференції, і хоч ця справа є майже безвиглядна, а не слід втрачати надії на поправу „атмосфери" між СССР і ЗСА, — твердять прихильники політики детанту.

Річ зрозуміла, що всі ці речі відомі американському Урядові, який не відкидає нагод для поправи відносин з СССР. Але для будь-якого діялогу потрібно двох сторін. Чи хоче Москва, щоб дійшло до покращання з Вашінґтоном? На словах так, але на ділах ні. Ось недавно Черненко відмовився прийняти ген. Сковкрафта, спеціяльного висланника президента Реґена, який мав вручити важливого листа від американського Уряду.

Це вказує на те, яка в дійсності настанова Москви до відновлення діялогу з Америкою.

Остап Шулявський

ОЛІМПІЯДА З КҐБ

Як відомо з преси, шляхетна Олімпіяда, яка відбувається цього року, затягнулася павутиною політичних непорозумінь.

Це сталося тому, що офіційні особи з Державного департаменту ЗСА вирішили не давати в'їздної візи в Америку „товаришеві" Єрмишкінові, працівникові КҐБ, а в сумісництві — представникові Совєтського олімпійського комітету. Єрмишкін уже побував у Лос Анджелесі в грудні минулого року і навіть відвідав Каліфорнійський університет. Одначе на цей раз Єрмишкін і його олімпійські друзі, голова Організаційного комітету Лос Анджелесу Пітер Юберрот і його европейський колега Хуан Антоніо Самаранч, яким чомусь дуже залежить на присутності в ЗСА загартованого каґебіста Єрмишкіна, хотять добитися від Державного департаменту не просто візи для гостя на кілька тижнів, а повного статусу дипломатичної недоторканости на шість місяців і, звичайно, повної свободи пересування для цього симпатичного шпигуна. Єрмишкін в минулому служив в посольстві СССР у Вашінґтоні і його „дипломатичні" таланти є добре відомі американським чинникам безпеки. Для них представлення такої самогубної гостинности Єрмишкінові рівносильне створенню окремого апарату консульства СССР начиненого шпигунами в самому чутливому районі країни, де є сконцентрована оборонна індустрія й інші цікаві об'єкти для заслуженого ґепеушника.

Звичайно, що панам Юберротові і Самаранчеві начхати на безпеку Америки. Їм не терпиться пограти в спортові ігри зі самою неспортовою, народовбивчою командою в історії — горезвісним КҐБ. І вони підняли гам і лемент. Пітер Юберрот заявив кореспондентам „Лос Анжелес Таймсу", що Єрмишкінові „буде ніколи займатися шпигунством під час Олімпіяди, бо його відповідальна праця – зорганізувати участь понад 800 совєтських атлетів - досить трудомістка і в силу свого суспільного характеру буде проходити „на виду". Ця дрімуча логіка олімпійця не переконала Вашінґтон.

Поза всяким сумнівом, — заявили працівники уряду ЗСА, — совєтський КҐБ користується безпринципністю організаторів Олімпіяди і розграє на страхові, що СССР взагалі відмовиться брати участь в іграх".

На нашу думку, такий вихід з положення був би цілковито доцільний, беручи до уваги неспортову поведінку совєтського режиму в усіх закутках світу, включаючи незаслужено забуті мільйонні жертви народовбивства штучним голодом на Україні, а в новіші часи — Афганістан, Анґолю, В'єтнам, Нікараґуа, Ґренаду і вбивство 269 пасажирів корейського авіолайнера минулого року.

Тим часом на Олімпійських змаганнях зимового спорту в Сараєво американський кореспондент з „Голосу Америки" Юрко Саєвич на пресконференції Міжнародного Олімпійського Комітету (МОК) поставив президентові його Самаранчеві розумне і доцільне питання: — „Україна є країна з 50-ти мільйонами населення, є член-основоположник ОН, але не має права брати участи в Олімпійських іграх. Моє питання: чи статут МОК, чи політичні передумови не дозволяють Україні вислати свої незалежні команди на Олімпійські ігри? Що треба зробити українцям, щоб Міжнародний Олімпійський Комітет розглянув цю справу України?"

Будучи явно заскочений цим питанням, після консультації зі своїми колеґами, Х. А. Самаранч відповів: — „Олімпійські ігри є відкриті лише для тих країн, які мають крайові олімпійські комітети".

Таку „справедливу" відповідь політиків від спорту дав американському кореспондентові президент МОК Самаранч, той самий, який так ревно домагається від американського Уряду справедливості" для відомого шпигуна з КҐБ Єрмишкіна!

А на нашу думку, коли йдеться про справедливість чудово було б викинути всіх аґентів „соцтабору" з ненависного ними капіталістичного раю, де вони збирають закордонну валюту і набивають свої скрині ворожим по духу барахлом, рівнорядно виконуючи свою підривну роботу. Але олімпійські діячі воліють грати в ігри з КҐБ і вимагають того ж і від Державного департаменту ЗСА. А громадська думка, як звичайно, спить.

Бо ті, хто її можуть створити, або зажмуривши очі, ховаються за своїми бюрократичними письмовими столами, або воліють впертися очима в екрани телебачення, запиваючи свою мовчазність пляшкою холодного пива.

ДЖОЗЕФ РОДРІҐЕЗ публічно обвинуватив забезпеченеву установу Блю Кросс і Блю Шилд в стейті Ню Джерзі, що вона нелеґально намагається піднести оплати за забезпечення для понад одного мільйона клієнтів. Натомість він запропонував, щоб курящі особи і ті, які забагато важать і вживають у більшій кількості алкогольні напитки, платили 25 відсотків більше за забезпечення, як ті, які не належать до цих трьох категорій. Родріґез думає, що такий законопроєкт повинен бути прийнятий Конґресом ЗСА для цілих З'єднаних Стейтів Америки, тим більше, що таку практику вже раніше ввели в себе багато приватних забезпеченевих установ, а деякі платять навіть премії некурцям.

ПРЕЗИДЕНТ ҐВІНЕЇ Ахмед Секу Туре помер на 62-му році життя у понеділок, 26-го березня, під час операції серця в клініці Клівленду. Секу Туре був президентом Ґвінеї від часу здобуття незалежности у 1958 році. Він належав до радикальних політично-державних діячів Африки. Ґвінеєю він правив на протязі 26-ох років при допомозі однопартійної системи. Ґвінея, колишня французька колонія з площею 94,926 квадратових миль і населенням 5,430,000, розташована в північнозахідній Африці; столицею її є місто Конакрі.

ЧИСТОТА МИСТЕЦТВА

С·Ф·У·Ж·О

Л. Бурачинська

Народне мистецтво — важливий чинник нашої культури

II

Є музейні збірки також по інших континентах. Доволі велика збірка є в Манчестері, Англія, під опікою Об'єднання Українських Жінок. Це єдиний музей народного мистецтва в Европі, коли не рахувати другої, значно меншої збірки народного мистецтва в Бредфорді, Англія, що про нього дбає Товариство Українських Жінок ім. Олени Теліги.

Така ж збірка є виставлена в Буенос Айресі, Арґентина, якою опікується Об'єднання Жінок „Просвіти". У Курітібі, Бразилія, є музейна збірка, зібрана і проголошена Організацією Українських Жінок у Бразилії. Ці музейні збірки не дають загального перегляду українського народного вбрання, однак деякі з них навчають писання писанок (Бразилія) і проголошують конкурси на якусь частину народного одягу (ОУЖ, Великобританія). Вони повинні опертися на засобах і знанні музеїв у Канаді й Америці.

Є також музейні збірки українського народного мистецтва в чужих руках. У Канадському Музеї Альберти є чудова збірка буковинських килимів, що їх свого часу опрацювала Ірина Павликовська. В Оттаві є гарна збірка гуцульських виробів, що їх зібрав і передав Михайло Гуцуляк. Напевно є ще й інші збірки в приватних руках. Є також збірки українського народного мистецтва у великих музеях інших країн. У Музеї Людини в Парижі українки відкрили гарний відділ україніки. Для впорядкування його поїхала д-р Дора Рак із Ню Джерзі і зфотографувала більшість експонатів. Там приміщується чудова збірка взорів із Закарпаття. В Австрії, у місцевості Кіцзее, де є філія Музею Домашнього Промислу з Відня, є велика збірка виробів гуцульського народного мистецтва, що її зібрано в тому часі, коли Гуцульщина належала до Австрії. Ці збірки можуть послужити до виставок і розголосу українського народного мистецтва у відносних країнах.

Тепер розглянемо поодинокі ділянки домашнього промислу, як вони прийнялися серед нашої громади і наскільки вони увійшли в країни нашого поселення.

• • •

Найбільш поширені інформації про писанку і виробництво писанки. Писанка, дарма що роблена на нетривкому матеріялі і в передсвяточному часі, увійшла всеціло в життя американське і канадійське. Вона прийнялася в Великодньому часі і виступає на сторінках газет, у вітринах великих крамниць, її дарують у тому часі визначним особистостям, вона прикрашує вступ до виставок. Вже появилось багато підручників українською і англійською мовами, є вже кілька фільмів, де описано виріб писанки. У кожній місцевості є знавці, що вміють виконати писанку і виготовляють її у святочному часі. У Канаді видатними знавцями писанки є Дарія Онищук з Торонто і Надія Цинцар з Едмонтону. Можливо є ще й інші знавці, тільки ми ще не встигли познайомитися з ними. В Америці діють писанкарки — Таня Осадца з Клівленду, Ірина Мадай із Філядельфії, Оксана Вікул із Вашінґтону та інші. Журнал „Наше Життя" влаштував конкурси писання писанок і відзначував найкращих із виконавців.

Перед нами тепер завдання — створити збірку писанок із різних околиць України. До того змагає Український Музей у Ню Йорку, влаштовуючи широку виставку в передсвяточному часі. Дальшим завданням можна вважати перемалювання писанкового орнаменту з кулистої поверхні на рівну. Тоді ми позискали б велику кількість орнаменту з давніх часів. Цей обов'язок лежить на нас у діяспорі, бо на рідних землях ця ділянка зовсім занедбана.

• • •

Вишивка в останньому часі дуже поширилась. Її використовують хори й ансамблі для своїх одностроїв, та й взагалі кожна жінка хоче мати вишивану сукню чи блюзку. Окрім того в кожній українській хаті повинен бути вишиваний рушник чи скатертина, а також вишиті подушки на канапі. В останньому часі дуже поширилось вишивання церковних риз і рушників. Вийшло багато взірників і підручників до вишивання; згадати б хоч таких авторів: В. Куценко, І. Зельську, О. Мошинську. В Україні вийшов підручник Н. Гасюк і О. Колос „Художня вишивка". Ця ділянка дуже поширилась в останньому часі і це знання втримують курси вишивки. Маємо кілька знавців, а саме — Слава Турко, Іванна Зельська в Торонто, Лариса Вацке в Едмонтоні, Таня О'Ніл у Філядельфії, Мирослава Стахів у Ню Джерзі та інші.

• • •

З черги приходить до обговорення кераміка. На Заході керамічні вироби є дуже вживані і їх виробництво

Закінчення на ст. 6.

Марія Логуш

МИ ВСІ ЗМАГАЛИСЯ ЗА ВОЛЮ ЗАКАРПАТТЯ

В 45-ліття державности Карпатської України

II.

Це все так яскраво вкарбувалось у мою пам'ять, що я ніколи не забуду того моторошного почуття й приголомшення, бо я не знала, що мене жде, на як довго я розлучилась з рідними, чи я матиму змогу продовжувати свої студії, але підсвідомо заспокоювала себе, що порада інж. Романюка була правильна, що мені треба було бути в Празі.

Прибувши на другий день вранці до Праги, яка завжди цією осінньою порою виглядала понуро, бо була майже чорна від сажі, я, не зважаючи на те, що не спала всю ніч, якось почувалась досить бальорою, і замість піти на свою квартиру, де я залишила була все своє студентське майно, маючи намір повернутись на студії, рішила зайти до Празького радіо й довідатись, що там діється. Тут я застала велику метушню, й годі було з кимось говорити, а редактор М. Русинко відразу запряг мене до праці, бо Карпатська Україна вже була автономною карпатоукраїнською державою в рамках федеративної республіки (ЧСР) на чолі з прем'єром о. Авґустином Волошином, і обсяг українських радіопередач, після Віденського арбітражу й ліквідації українського відділу в Кошицях на Словаччині, що теж припали Мадярщині, значно поширено.

І так розпочався новий період в моєму житті, хоч у той момент я ще не віддала, які обов'язки впадуть на мої плечі, а мені тоді ледве сповнилося 20 літ. Про свою працю в радіомовленні для Карпатської України я писала свого часу в українській пресі, і тут тільки в загальному, для відновлення пам'яті, згадаю дещо про ту колосальну роботу, яку довелось нам виконувати в складі трьох осіб через специфічні обставини чехо-словацької політики.

Отже в наслідок подій, що їх спричинило рішення Віденського арбітражу, Карпатська Україна опинилась в дуже важкій ситуації. Треба було перевести евакуацію із відступленої Мадярщині території, зокрема перевезти увесь урядовий апарат із Ужгороду до нової столиці Хусту. Втрата головних залізничних шляхів відразу поставила уряд Карпатської України під іспит зрілости, бо ж усі рахували на те, що уряд не дасть ради із цією проблемою й цим самим Карпатська Україна перейде під владу мадярського Горті, як він це уплянував разом з Гітлером і Муссоліні при підтримці великого приятеля Мадярщини графа Чіяно.

Але українців ніщо не залякало. Вони, наче мурахи, на протязі двох місяців перетранспортували все, що було конечне. Умови евакуації були нестерпно важкі, коли зважити, що єдиними середниками транспорту були вантажні авта, що їх було обмаль, а шляхи, які залишилися, були лише другорядними і в поганому стані, то — ясно, що тільки завдяки геройському подвигові всіх, відданих цій справі людей подолано всі ці великі перешкоди.

Була пізня осінь. Розмоклі осінніми дощами дороги, по яких безнастанно сунули довгі колони вантажних автомашин, перетворилися у довгі й глибокі калюжі. А коли почалися сніговії й морози, — то умови перевозу стали ще важчими. Однак, під умілим керівництвом українського Уряду, заведено повний лад, обсаджено всі відповідальні місця, й Карпатська Україна викликала своєю життєздатністю подив усього світу. Загомоніла вся світова преса, десятки чужинецьких журналістів поспішили оглянути цю чарівну країну й мініятюрну державу, що її перед тим чеський письменник Іван Ольбрахт назвав був „Землею без імени", й подивитись на чудо, що діялось у підніжжі Карпат.

До 2-го листопада Українське радіомовлення для Карпатської України відбувалось двома мовами — українською й карпаторуською. Програма передавалась з двох центрів: з Праги — через радіовисильні: Братислава, Банська-Бистриця, Пряшів, та з Кошиць, що лежать поблизу Закарпаття на захід від Ужгороду. В Празькому відділі передачі відбувались три рази в тиждень по 10 хвилин вісток й один раз в тиждень 20 хвилин — культурна програма. В Кошицях кількість передач і годин була більша. Все це було на зміну в такій же кількості з карпаторуськими передачами й відповідно до цього були затруднені співробітники — в Празі по двоє для кожного відділу.

Після евакуації Кошиць два співробітники цього центру — українець Омелян Штефан й карпаторос Андрій Рудловчак, переїхали до Праги. Іншими словами, наш відділ збагатився на одного співробітника українця, а два карпатороси були нам на заваді, бо чеський уряд відмовився їх звільнити з їхніх функцій, хоч вони не могли працювати з нами, не знаючи належно української мови. І так роботу, що вимагала принаймні 20-ти осіб персоналу, мусіли подолати троє осіб: ред. М. Русинко, Омелян Штефан і я. Наша програма складалася із семи передач щоденних вісток, по 5 і 10 хвилин, трьох передач у тиждень по 20 хвилин на різні теми й двогодинної програми раз у тиждень, що в неї входили виступи мистців-солістів, хорів і мистецькі монтажі.

В додатку до цього ми видавали пресовий бюлетень мовами: англійською, французькою і німецькою (ми мали для цього допоміжних перекладачів). Бюлетень був призначений для чужинецьких агенцій, таких, як Ройтер, Тасс, Ассошіейтед Пресс, ДНБ (Дойче Нахріхтен Бюро) та інші, що їх ми інформували про події в Карпатській Україні, про які ми телефонічно довідувались щодня з Хусту.

Треба було ще приймати різних людей, що відвідували нашу редакцію, їдучи з різних закутин світу в Карпатську Україну; відбувати інтерв'ю з представниками урядів, що приїздили до Праги в різних ділових справах. І так від 6-ої години ранку до пізньої ночі ми майже не виходили з будинку, хіба щоб зробити інтерв'ю з кимось, а часто, коли я мала записати передачу на коротких хвилях для Канади й Америки (три рази в тиждень), я навіть ночувала в радіобудинку, де мала для цього маленьку кімнату.

Наближались вибори до першого Сойму Карпатської України, які відбулися 12-го лютого 1939 року. Треба було виготовити спеціяльні передвиборчі програми, а в день самих виборів ми мали цілоденний телефонічний зв'язок з Хустом й передавали щогодини вислід виборів. Дуже часто не було часу навіть з'їсти щонебудь й ми втихо-

Закінчення на ст. 6.

МОВА ПРО МОВУ

СТОРІНКИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ХТО ХОЧЕ ДОБРЕ ЗНАТИ УКРАЇНСЬКУ МОВУ, ТОЙ ПОВИНЕН БАГАТО БАЛАКАТИ ПО-УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЧИТАТИ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ.

Василь Сімович

VI РІК ВИДАННЯ БЕРЕЗЕНЬ, 1984 1 (17)

Від Редакції

Цей випуск МПМ присвячуємо пам'яті професора ***ВАСИЛЯ СІМОВИЧА****, одного з найвидатніших українських мовознавців першої половини нашого сторіччя. На місяць березень припадають роковини його народження (9 березня 1880 р.) та сорокові роковини його смерти (13 березня 1944 р.).*

Заслуги В. Сімовича для українського мовознавства, а зокрема для нормалізації української літературної мови, можна поставити на рівні з заслугами проф. Олекси Синявського, хоч наукова продукція обох учених не однакова.

Широку популярність і загальне признання серед української громадськости здобув собі Сімович передовсім своїм фундаментальним твором **Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці**, *що мав два видання (1918, 1920). Завдання Сімовича — дати науковий опис мови та усталити її основні закони не було легким, бо в тому часі, не зважаючи на ряд виданих уже граматик пера інших авторів, українська літературна мова не була ще остаточно знормалізована. Сімовичева граматика вийшла в світ в історичну пору шукань і творення державного життя і разом з цим утверджування самобутніх форм національної культури, а особливо мови, як найважливішого її аспекту. Зрозуміло, що в таких умовинах попит на граматику Сімовича був величезний. Хоч вийшла вона на чужині, то, як згадує сам автор, „на Україну попало всього 2000 примірників, і їх розхоплено на протягу двох тижнів". Величезною популярністю серед тогочасної інтеліґенції втішався також* **Кобзар** *Т. Шевченка за редакцією і з поясненнями Сімовича (1921).*

Хоч уродженець Західної України (галицького Поділля), Сімович досконало знав українську літературну мову в усіх її відтінках і глибоко відчував її красу. Поєднуючи ґрунтовну філологічну освіту з хистом наукового дослідника, він зумів підібрати для опису тогочасної української мови найсутніші її риси. На його граматиці, яка нині має вже здебільшого історичне значення, виховувалося покоління молодих мовознавців аж до появи **Норм української літературної мови** *Олекси Синявського (1931). У цілій соборній Україні Сімович заслужено втішався репутацією одного з найавторитетніших мовознавців і був запрошений до участи в правописній конференції в Харкові 1927 р., як представник Західної України.*

Правописні справи, подібно як і нормалізація мови, були завжди в центрі уваги Сімовича, не тільки як філолога, але також як українського патріота, що цілим серцем бажав піднести рівень культури рідної мови. У своїх працях, присвяченим цим питанням, він висловлював ідею, що в українській мові треба культивувати передовсім ті прикмети, які відрізняють її від російської та польської мов. Цією думкою проникнені його праці, а передовсім його стаття „На теми мови", частини якої передруковуємо на цій сторінці. Короткий огляд Сімовичевої наукової продукції даємо в рецензії на книжку **Українське мовознавство**, *а тут хочемо підкреслити його погляди на чистоту й самобутність української мови та на необхідність боронити її перед чужими впливами. Про ці справи писав він уже в 1920-их роках і продовжував писати про це аж до останніх років свого життя, нагадуючи нам, що „офіційний курс щодо мовних явищ в УРСР — це якнайбільше наближення української мови та її правопису до російщини".*

Сімовичеве непримиренне становище до російщини було, мабуть, причиною, чому його імени не згадано в **Українській радянській енциклопедії** *(1964 р.). Щоправда, в цій же „УРЕ" за 1983 р. є вже скупенька довідка про Сімовича, в якій, крім коротких біографічних фактів, згадано теж деякі його праці, але про напрямні ідеї його наукової діяльности нема ні слова. Але, чи саме цей факт не показує цінности його заслуг для нації? Бо саме тепер, коли Москва з диявольською послідовністю змагає до знищення нашої мови („злиття мов"), погляди Сімовича набирають гострої актуальности. Чи не пора нам, що живемо в вільному світі, призадуматися над засобами й розумною акцією, як протиставитися тому лиху, перед яким остерігав цей мовознавець-патріот нашу інтеліґенцію 60 років тому?*

Василь Ящун

Цінне видання з українського мовознавства

Василь Сімович. *Українське мовознавство. Розвідки й статті.* Упорядкування й вступна стаття Юрія Шевельова. The University of Ottawa Press, Canada, 1981. 451 стор.

Згадане видання — це збірка поважної кількости друкованих праць проф. д-ра Василя Сімовича, видатного українського філолога-лінгвіста перших десятиліть нашого століття. В ній поміщено кільканадцять його статтей і розвідок та англомовну вступну статтю проф. д-ра Ю. Шевельова.

У своїй статті проф. Шевельов ознайомлює читача з життєвим шляхом Сімовича і на тлі життєпису коментує його наукові досягнення і педагогічну працю, його обов'язки редактора, видавця і перекладача та його культурно-освітню працю, спочатку серед воєнно-полонених у Фрайштаті і Раштаті під час першої світової війни, а згодом у Празі на становищі професора і ректора Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова (1926-1930, 1933). У нашій рецензії передамо хід думок проф. Шевельова про життя й наукову творчість В. Сімовича в різних періодах його життя.

У Празі перебував Сімович десять років і на протязі того часу пробив велику працю. Видав граматику староцерковнослов'янської мови (450), антологію староцерковнослов'янських текстів, працював над українською антропонімікою, над історією українського правопису та над багатьма вибраними питаннями з української історичної фонології і морфології. У перших двох ділянках він стосував філологічну методу, що її засвоїв ще у Чернівецькому університеті, а в ділянці фонології і морфології позначився у нього сильно вплив теорії Празького Лінгвістичного Кружка, що його основали Н. Трубецкой, В. Матезіюс і ін. в 1926 р. Під цим впливом був Сімович особливо в своїй дослідницькій праці від 1932 р. Він перший впровадив цей напрям в українське мовознавство, який згодом поширився на всі види мовознавства.

В 1936 році Сімович став редактором філологічних томів *Записок Наукового Товариства ім. Шевченка.* Під час першої совєтської окупації Галичини (вересень 1939 - червень 1941) був професором української мови у Львівському університеті. Під час німецької окупації був одним із чотирьох провідних редакторів „Українського видавництва", одинокого незалежного видавництва, толерованого німецькою владою.

Злощасні умови життя під час совєтської і німецької окупацій ослабили його серце. Сімович несподівано помер на серцевий удар 13-го березня 1944 року на 64-му році життя.

Замітною працею Сімовича є синхронічна *Практична граматика української мови,* перше видання якої (347 стор.) накладом 5000 вийшло в 1918 році., а друге поширене видання (584 стор.) - в 1921 році (Київ - Ляйпціґ - Коломия - Вінніпеґ).

Граматика Сімовича, над якою він працював близько десять років, перевищає усі раніше видані граматики багатством матеріялу, його організацією та клясифікацією з погляду педагогічної цілеспрямованости згідно з розумінням автора, що „граматика освідомлює нас з законами мови". Сімович як пише Шевельов, „розглядає сучасну мову в її розвитку від Котляревського до свого часу." Цей підхід до описової граматики відрізняє Сімовича від усіх раніших авторів українських граматик та забезпечує йому серед наших перше місце оригінального граматиста.

Думки Сімовича про українську мову були актуальні в його час і є актуальні досі. Він виступає проти занечищування української мови елементами „просіяними крізь московське сито...", радить не заводити в нашу мову слів, форм, фраз тощо з російської мови. Критикує недоліки *Найголовніших правил українського правопису,* виданих УАН в 1921 році, бо ті правила носили сліди російської мови й вимови, і радить перестати „заглядати в Европу крізь московські окуляри".

В есеї „На теми мови" Сімович дає численні приклади порушування чистоти української мови висловами, синтаксичними словосполученнями і стилістичними фразами, що ними рясніє не тільки мова українських журналістів, але й деяких письменників. Тут варто навести твердження Шевельова в його огляді цієї статті: „Сімович, галичанин, опанував досконало українську літературну мову в письмі і слові без

Закінчення на ст. 4.

Мирослав Семчишин

ПАМ'ЯТІ МОГО НЕЗАБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

(У 40-річчя смерти сл.п. Василя Сімовича)

Був березень 1944-го року у Львові. Як чимало колишніх „історичних" березнів так і цей пропам'ятний був сповнений тривожного неспокою. Неспокій царив у природі, що очікувала оновлення, а воно не приходило, і серед львів'ян (та й серед усього населення у тодішній Галичині), що тривожно прислухалися до вісток з фронтів війни і зі своїх внутрішніх „фротів", де завжди щось діялось не так...

Так от в такий то пропам'ятний день 13-го березня українською громадою Львова сколихнула вістка, що не стало в живих професора ВАСИЛЯ СІМОВИЧА... Не стало в живих на 64-му році життя Людини, яка за одинадцять років свого перебування в Львові так багато зробила для української науки й особливо для культури українського друкованого слова, для збагачення й оновлення української мови.

Відомо було, що він хворів на серцеву недугу і ніколи не розставався з пілюлями, але всі, що бачили його невсипущу енергію, активність та інтелектуальний труд, який він долав, заспокоювалися. Заспокоювалися теж і його добрячою, привітною усмішкою, що ніколи не сходила з його обличчя, мовляв — „не турбуйтеся все буде гаразд" ... Але воно не було гаразд, бо серце професора, здавен-давна хворе, не перенесло напружених ситуацій його динамічного і складного життя, зокрема в роки війни.

В кількох різних вимірах доводилось авторові цих рядків пізнавати і вивчати особистість, інтелектуальний профіль і стиль праці покійного професора, що був справжньою криницею знань з царини славістики, зокрема ж українознавства і рідної мови. Перші зустрічі з ним нас кількох з гуртка студентів-україністів, свіжо „спечених" випускників факультету русистики (слово україністика було за польських часів „табу"!) Львівського університету, почалися таки в рік його приїзду до Львова 1933 р.

Звичайно керівництво філологічної секції НТШ завжди запрошувало нас, адептів україністики (чи славістики), на наукові доповіді дійсних членів секції. Таким чином ми доповнювали свої університетські знання з ділянки літератури, етнографії чи археології, слухаючи доповідей чи лекцій таких відомих і заслужених професорів-учених як проф. Михайло Возняк, Філярет Колеса та Іларіон Свєнціцький, що був також директором Українського Національного Музею у Львові. Але в наукових колах НТШ не було у Львові ні одного визначного мовознавця. То му приїзд проф. Сімовича, який поповнив коло українських науковців Львова, був справді небуденною подією. Знали ми його - молоді україністи - як автора так живо й доступно написаної нормативної граматики української мови, що була на ті часи чи не найкращим підручником для викладачів української мови в гімназіях і учительських семінаріях, а тим більше для студентів університету. Нам, студентам україністики, мало, а то й зовсім недоступні були праці таких дослідників мови як О. Курило, чи М.Синявський. Альфою і омегою граматичних знань була для нас саме Сімовичева граматика. Отже, послухати лекцій проф. Сімовича і навчитися безпосередньо від нього самого, було незвичайною нагодою.

На жаль таких лекцій було всього декілька, але те, про що він нам викладав-розказував, було для нас чимось зовсім новим. Саме „розказував", бо проф. Сімович був не тільки визначним мовознавцем, але й чудовим педагогом і те, про що він говорив, не було сухим науковим викладом, а дуже типічною для його способу викладя - гутіркою. Бо говорив він нам про речі для нас зовсім нові, невідомі, але в нього вони так виходили, начеб ми вже дещо про те знали... І так ми почули про т.зв. Празький гурток філологів (Початок 30-их рр.) та про новий напрям у досліджуванні фонетичних явищ - фонологія. На прикладах з української мови професор ілюстрував нові для нас терміни Фонема - морфема, і яке це має значення у вивченні нашої мови та в пізнанні всіх її оособливостей. Для нас, привиклих тільки до фонетичної аналізи текстів чи морфологічного - розбору, все це було нове, цікаве і стимулююче.

А в зв'язку з цим пішли професорові гутірки про норми української мови, на що в нашій мові найбільше треба орієнтуватися:(Він,очевидно, підкреслював народну мову); а далі доброзичлива критика галицьких провінціялізмів, зокрема в лексиці. Але не тільки в бібліо-

Закінчення на ст. 4.

А. Вовк

Оком по пресі

(Мовний порадник)

Неправильні слова та вислови надруковано в лапках („ "). їхні рекомендовані відповідники — **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ**. Пояснення вжитих скорочень можна знайти перед списком ч. І у випуску „МПМ"—3 (13). у *Свободі* з 20. X. 1982.

СПИСОК ч. 5

„біжучі питання" ПОТОЧНІ ПИТАННЯ
„біжучі числа" ПОЧЕРГОВІ ЧИСЛА
„ведучий" ПРОВІДНИЙ
„взглядно" (для анг. or) АБО, ЧИ
„взглядом" (для анг. respectively) ВІДНОСНО
„визов" ВИКЛИК
„відпоручник" ПРЕДСТАВНИК
„все" (для анг. always) ЗАВЖДИ, ЗАВСІДИ
„дуплікат" ДУБЛІКАТ (але ДУПЛІКАТОР)
„загрязнений" ЗАБРУДНЕНИЙ
„задосить-учинення" (з поль.) ЗАДОВОЛЕННЯ, ВДОВОЛЕННЯ, САТИСФАКЦІЯ
„з дому" (про прізвище жінки) УРОДЖЕНА
„зіграти ролю" (рос.) ВІДІГРАТИ РОЛЮ
„знести ухвалу" (поль.) СКАСУВАТИ УХВАЛУ
„іноземні мови" (з рос.) ЧУЖІ МОВИ
„керівниця" (для анг. steering wheel) КЕРМО (але КЕРІВНИЦЯ = ЖІНКА КЕРІВНИК)
„короткотриваючий" КОРОТКОЧАСНИЙ
„ладувати" ВАНТАЖИТИ
„мати уяву" МАТИ УЯВЛЕННЯ
„міжпланетарний корабель" (для анг. space shuttle) /неточно/ ОРБІТАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТЕР, ОРБІТАЛЬНИЙ РАКЕТОЛІТАК, РАКЕТОЛІТАК
„міжпростірний корабель" (для анг. space shuttle) /невдале/ ОРБІТАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТЕР, ОРБІТАЛЬНИЙ РАКЕТОЛІТАК, РАКЕТОЛІТАК
„молодіжний" МОЛОДЕЧИЙ
„на відтинку" У СЕКТОРІ, У ГАЛУЗІ, НА ПОЛІ
„наголовок" ЗАГОЛОВОК
„нап'ятнувати" ЗАТАВРУВАТИ, ЗАПЛЯМУВАТИ
„наступство" НАСТУПНИЦТВО (для анг. succession); НАСЛІДОК
„обильний" (з рос.) БАГАТИЙ, ЩЕДРИЙ, РЯСНИЙ, ВЕЛИКИЙ
„обоятний" (з поль.) БАЙДУЖИЙ, БАЙДУЖНИЙ
„однородний" ОДНОРІДНИЙ
„передшкілля" ДОШКІЛЛЯ
„перекупство" ПРОДАЖНІСТЬ, ХАБАРНИЦТВО
„перепроваджувати, перепровадити" вибори ПРОВОДИТИ, ПРОВЕСТИ ВИБОРИ
„підчинений" ПІДПОРЯДКОВАНИЙ, ПІДКОРЕНИЙ, (в знач. іменника) ПІДЛЯГЛИЙ, ПІДВЛАДНИЙ
„позаяк" ОСКІЛЬКИ, НАСКІЛЬКИ
„позем" (з поль.) РІВЕНЬ
„пол, „половий" (з рос.) СТАТЬ, СТАТЕВИЙ
„попереджувати" (для анг. precede) ПЕРЕДУВАТИ /ЧОМУСЬ/
„посуджувати" ЗАПІДОЗРЮВАТИ
„потягнення" (з поль.) ХІД
„потягнути до відповідальности" (з поль.) ПРИТЯГНУТИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТИ
„прив'язувати увагу" (до чогось) НАДАВАТИ ЗНАЧЕННЯ, НАДАВАТИ ВАГИ /ЧОМУСЬ/
„приміневня" (з рос.) ЗАСТОСУВАННЯ, ЗАСТОСОВАННЯ
„приналежність" (до кого, чого) НАЛЕЖНІСТЬ
„провінціоналіст" ПРОВІНЦІЯЛ
„провірити" ПЕРЕВІРИТИ
„противоріччя" (з рос.) СУПЕРЕЧНІСТЬ, ПРОТИРІЧЧЯ
„спосібність" СПРОМОЖНІСТЬ, ЗДАТНІСТЬ, ЗДІБНІСТЬ, НАГОДА
„справоздання" (з поль.) ЗВІТ, ЗВІДОМЛЕННЯ
„сторона" (у книжці) СТОРІНКА
„сторонити" (від когось) СТОРОНИТИСЯ /КОГОСЬ/, ЦУРАТИСЯ, ТРИМАТИСЯ ОСТОРОНЬ /ВІД КОГОСЬ

Закінчення на ст. 4.

Василь Сімович

НА ТЕМИ МОВИ

Цю статтю В. Сімович опублікував спершу в журналі **Нова Україна**, *Прага, 1923 р., а потім окремо в 1924 р. Деякі східньоукраїнські письменники, які були ще в полоні російських впливів назвали її тоді націоналістичною, а то й шовіністичною. І так, на жаль, Сімовичеві поради, як відрусифікувати правопис чужих слів та назв, не ввійшли в наші словники.*

Як бачимо на прикладах цієї статті, причин русифікаційного процесу в нашому правописі треба шукати передовсім у саморусифікаційних привичках нашої інтеліґенції, після якої прийшла вже примусова русифікація, накинена совєтами. Правопис у цій статті зберігаємо такий самий, як у книжці В. Сімович, **Українське мовознавство**, *Оттава, 1981 р., з якої її передруковуємо.* —

Редакція.

Панування Росії на Україні, панування її з московською мовою у школі, в церкві й публічних установах, панування, що встигло закріпитись у нас за XVIII ст., відрізало Україну від заходу Европи. Все чуже приходило до нас не безпосередньо з заходу, а перецідженим крізь московський друшляк. Головно, все, що відноситься до чужих слів, назв, фраз. Москаль, перебираючи чужі слова, такі, як німецьке Lager, латинські: collega, progressus, грецькі: gymnásion, gigas і т. д., переписував їх так, як чув, згідно з законами своєї фонетики, московськими буквами й одповідно до того вимовляв їх [1]. Українець, діставши ці слова не безпосередньо з їхнього джерела або через західноевропейських учителів (здебільшого, німців), а написаними по-московському, списував їх, буква за буквою, так, як ті слова писали по-московському, і приладнював їх до своєї вимови. Бачачи, напр., що кожне московське *г* (g) відповідає українському *г* (h), він не задумувався над тим, чи слово має в чужій мові h чи g, і скрізь вимовляв *h*; так само — московському *и* (і) відповідає скрізь українське *и* — ото він і вимовляв та писав у чужому слові скрізь *и*. Все це відносилося не тільки до чужих слів, але й до імен власних, і, таким чином, у нас повстала така вимова, як: laher, coleha, (з твердим е), prohres, hymnazija, hyhant, hanhrena, hil'jotyna... Harborh (Гарборг), Stryndberh (Стриндберг), Hanymed (Ганимед[2]), Harybaldi (Гарибальді), і т. д., вимова, яка цілком затирала справжню назву чужого письменника, чи діяча, чи божка. На тому полі в нас донедавна панував великий хаос. Хоч автори граматик, — ідучи за законами, що їх виробили собі наші письменники в XVII в., стикаючись безпосередньо з заходом Европи — подавали (Стоцький, Тимченко) правила транскрипції чужих слів, — та тих правил ніхто не придержувався.

Нарешті, 1921 р. появились „Найголовніші правила українського правопису" Української Академії Наук. Хоч книжечка вийшла невеличка, дуже неповна [3], роблена, видно, нашвидку [4], з lapsus-ами та недоглядами, яких не повинно бути в академічному виданні, алеж усе таки відділ чужих слів, у головній основі, подає закони транскрипції тих слів згідно з історією й сучасним станом української мови [5].

Алеж, видно, в українських авторів так виразно стоїть перед очима московська одежа чужих слів, що й самі академіки [6] не придержуються правил Академії, не кажучи вже про урядові видання радянської України, що її офіціяльні кола затвердили до друку книжечку Академії [7].

Та бо й, розглядаючи ближче самі „Найголовніші правила", мимоволі заражуєшся грішною думкою, що й Академія не вільна від того гріха — величезного впливу законів московської мови [8]. Я не думаю спинятися подрібно на всіх ознаках цього впливу. Не згадуватиму справи з апострофом, уважаючи вживання його переходовим, до того часу, як у нас письменні люди не матимуть у вусі московської вимови губних шелестівок перед йотованими голосівками (*пять* і *п'ять*, себто: *пьать* і *пйать*). Таксамо не торкатимусь — уживання апострофа у сприростковаиих словах (І, 4) перед йотованими (напр., *над'їхати, з'явитися* й т. д.), тоді, як перед твердими голосівками (*зокрема* й т. д.) апострофа не треба ставити, дарма що в вимові ми тут так само приросток оддiлюємо, як і там [9]. Помину транскрипцію нім. *ü* і франц. *u* на московський спосіб буквою *ю*, хоч така транскрипція противиться основним законам про природу наших шелестівок, головно, губних [10]. Залишу на боці переписування нім. *ei* нашим *ей*, як це роблять москалі [11]. Я спинюсь тільки на тому, як вирішують „Найголовніші правила" справу з передаванням чужоземного g (ґ) в нашій мові. Закон, що його подають „Правила", половинистий і носить на собі московські сліди. Цей звук Академія каже передавати в чужоземних словах нашим *г* (II, 2), отже писати: *гігієна* (ґіґієна), *гегемонія* (ґеґемонія) — не відрізняючи *г* (h) від *ґ* (g). Каже, міркую, тільки того, що в московській мові в таких словах ув обидвох випадках є тільки один знак, і москалі, і там, і тут, вимовляють: ґіґієна, ґеґемонія, вимовляють так, бо не мають у своїй мові *г* (в хемії їм доводиться називати цей звук з-французька: *аш* — а за москалями й наші люди кожне латинське Н, отже звук *г*, який є в нашій мові, називають: аш! [12]. Тим то в них Ґеґель є — Гегель, Гайне — Гейне, грецькі слова hýmnos, héros - ґімн, ґерой [13] і т. д. Алеж, коли в нас є один і другий звук, то чому нам не робити тут різниці? [14] Чому не підійти ближче до оригіналу? Чому вводити плутанину в чужі слова, в такі, де є один і другий звук? Академія бачить це й каже „у чужих прізвищах [15] точно одрізняти g од h" (II, 2). Але це також од плутанини нас не увільняє, ще більше — плутанину згущує. Річ у тому, що ці дві справи не раз дуже важко відокремити одну від одної, бож багато чужих слів (головно назв) поутворювалося від прізвищ, і, навпаки, багато власних імен повстало із звичайних собі слів. Так, напр., за правилами Академії, треба б писати: *Аґрікола,* але — *агрикультура, Порфіроґенет, Антиґона,* але — *генеза, Ґальвані,* але — *гальванізація, Аґатон,* але — *агатологія, Ґіґант,* але — *гігант, Малаґа* (місто), але — *малага* (вино) й т. д. Усунути цю плутанину може тільки такий правописний закон, який казав би скрізь там у нас писати *г*, де чується в чужій мові *h*, писати *ґ* там, де чути *g* (виїмки, розуміється, в тих словах, що давно до нас прийшли з церковними книжками), *х* там, де чути *ch*. Це ж можна буде в нас тільки тоді перевести, як ми покинемо вже раз заглядати в Европу крізь московські окуляри [16].

∴

Вплив законів московської граматики видно в наших авторів і на відміні чужих слів. Я маю тут на думці власні йменники на *-о*. Закінчення *-о* в іменників для московської мови — неорганічне, так само, як закінчення *-е* або *-і* (Heine, Garibaldi), тим то москалі лишають їх невідмінними; не відміняють вони й українських прізвищ на *-о*, бо це закінчення для їхнього вуха чуже. Воно річ зрозуміла для московської мови, алеж зовсім таки незрозуміла для української, що знає йменники на *-о*, має власні йменни на *-о* й одміняє їх (*тато, Дніпро, Винниченко*). Та, йдучи наосліп за законами московської граматики, українські автори дуже часто не тільки не відміняють чужих іменників на *-о* (пор. управи Мілану та Ліворно, повернувся з Чікаго, книга Отто — Червоний Шлях II, романи Ахо — Єфр. 78), але часто й українських (пор. Червоний Шлях ч. І за редакцією Г. Ф. Гринько, посмертна виставка картин Олександра Мурашко Ч.Ш. ч. II, стор. 267 й т. д.). А тимчасом, коли ми відміняємо всі чужі власні ймена відповідно до їх закінчень, що є в нашій мові, як відміняємо — Цезар (як — лобур), Бретань (як — ткань), Марсей (як — край) і т. д., то так треба й одміняти: Брентано (Брентана, Брентанові, Брентаном... як: Данило), Рікардо (Рікарда, Рікардові...), Чікаго (Чікага...), Мехіко (не — Мексика, як у нас пишуть під московським впливом) і т. д. [17].

Так само московському впливові треба приписати, що в нас не відміняють деяких імен власних (прізвищ) на *а, я*, напр., *Золя, Верга*. Я, власне, не розумію, чому відміняють у нас прізвище *Петрарка*, а не відміняють тих других [18] (напр., у С. Єфремова „М. Коцюбинський" читаємо: виключивши Золя, Верга, стор. 71, зараховує Ібсена, Золя, Толстого [20]). Що за привілей для чужих іменників на шелестівку, що вони відміняються, а йменники на *а, я* лишаються невідмінними? Немає в нас імен на *а, я*, немає таких прізвищ (*Кордуба, Чорнодоля*)?

Чим тут затирається пень, коли ми скажемо роман Золі, чи новелі Верги? І нічим іншим тут собі пояснити того явища не можна, як тільки тим, що в московській мові такі прізвища лишаються невідмінними! І далі — чому б нам не відміняти чужих прізвищ на двозвук (au, eu — у нас писати треба: *ав, ев*), таких, як Ляндав (Landau), Нордав (Nordau)? [19]

Сюди ж треба віднести знеохоту українських авторів, що, за московським впливом ідучи, лишають невідмінними чужі йменники (в нас вони середнього роду), такі, як: *пальто, авто, бюро, кіно, барокко, рококо, темпо, фортеп'яно* й т. д., вважаючи їх відміну вульгарною (відміняють, мовляв, тільки куховарки!). Не знаю. Як одміняти йменники: *темп, фортеп'ян* (московська чи польська перерібка оригінальних слів) — то це не вульгарно, коли ж одміняти їх у тій формі, в якій вони дійшли до нас із оригіналу — то це вже вульгарність! І що воно таке в мові вульгарність, а що невульгарність? Тут рішає одне — чи відміна таких слів для нашої мови органічна чи ні, чи затирається відміною пень чужого слова так, що воно перестає бути для нас зрозуміле чи ні — або... чи відміняють це слово москалі чи ні? [20]

∴

Те саме відчувається в формах перетвору деяких чужих слів. На російську мову вплинула тут французька мова, що давні грецькі й латинські закінчення (напр., на -is...) поперетворювала на німе *е* (напр., classe...). Таким чином повстали російські форми таких слів, як, напр., класс, прогноз, диагноз, синтез, анализ, метод, анекдот і т. д. Побіч того, московська мова полишила багато таких слів у їх первісному (грецькому) вигляді: базис, тезис, оазис, кризис, синтаксис, генезис, эллипсис і т. д. — і одні і другі йменники, тому що кінчаться в такій формі твердою шелестівкою, — є там чоловічого роду, дарма що в латинській і грецькій мові вони жіночого роду. Українська мова здавна, під безпосереднім упливом Заходу, приймала ці слова в жіночому роді, заміняючи грецькі й латинські закінчення (-is, -ys...) — українським закінченням жіночих іменників — *-а*. Таким робом повстали наші форми цих чужих іменників: *кляса, прогноза, діягноза, синтеза, аналіза, метода, анекдота... база, теза, оаза, криза, синтакса, генеза, еліпса* й т. д. І аналогічно до таких іменників усі інші — в німецькій (жіночий рід), а не французькій (чоловічий рід через посередництво московської мови) одежі: *адреса, візита, комода,*

Закінчення на ст. 4.

Цінне...

Закінчення зі ст. 3.

регіоналізмів. Він оправдано протестував проти модности деяких форм і конструкцій центральної України, що їх уживали там лиш тому, що вони були не галицькі, коли в дійсності це були продукти українсько-російської двомовности" (стор. 24).

Щодо правопису, то Сімович спочатку був за латинською абеткою в українській бібліографії (див. стаття стор. 112-143), найрадше в її чесько-хорватському виді з певними модифікаціями, тому що кирилиця надто консервативна і не віддзеркалює як слід фонемної будови сучасної української мови, а її оригінальність та самостійність краще передає латиниця. Такий погляд у Сімовича розвинувся підо впливом празького структуралізму, принципи якого він застосовував переважно в описі й аналізі морфологічних явищ.

„Однак на правописній конференції в Харкові, де обговорювано справу введення латинського алфавіту, Сімович голосував проти цієї пропозиції з культурних і політичних міркувань" (Шевельов, стор. 26).

Стаття „Спроби перекладів св. Письма у творах Й. Галятовського" — це витяг із довшої праці Сімовича про мову у творах Й. Галятовського, письменника 17-го ст. В ній переклад Галятовського порівняно з церковнослов'янським текстом Острозької біблії.

Сімович цікавився українською фонологією і словотвором не тільки сучасної мови , але також у її історичному аспекті. Це видно в його розвідці „Українське 'що' ". Цю займенникову форму почали вживати від 16-го століття; до того часу вживали „што". Форму „што" найчастіше пояснили на базі фонетичній (Вондрак, Житецький, Потебня, С. Смаль-Стоцький і ін.). Сімович пояснює витвір форми „що" так: з чого› ж чого› ш чого› шчо-го› шчо (що), тобто із сполуки прийменника „з" з формою родового відмінка „чого".

Серед розвідок і статтей Сімовича є великий розділ з української антропоніміки: „Українські йменники чоловічого роду на -о в історичному розвитку й освітленні", в рамках якого високоякісно опрацьовано теми чоловічих імен на -ко, -ло, -но, -хно, -тро, -дро, -сло і т. д.; імена власні на -ьо, -о через скорочення слів та інші процеси; імена осіб на -но. У цьому розділі Сімович використав велику кількість архівних матеріялів (літописи, грамоти, акти, реєстри і т.п.) і на їх основі дав опис і аналізу таких іменників з погляду їх часового постання та їх словотворчих, звукових і морфологічних законів. У цих розвідках він широко вживає порівняльного матеріялу з інших слов'янських мов.

Антропонімічні розвідки Сімовича унікальні в українській ономастиці і їх цінність неперевершена.

У статті „Grammatica Slavo-ruthena М. Лучкая" Сімович дає характеристику цієї книжки, виданої в Будапешті, 1830 р., 176 стор. Її автор — Михайло Лучкай, парох та архидиякон ужгородський. Це перша на західних землях України друкована українська граматика, і вона, на думку Сімовича, відіграла певну ролю в історії українського мовознавства на західних землях. Лучкай, панславіст, уважає, що літературною мовою усіх слов'ян повинна бути мова церковнослов'янська.

У статті „Йосеф Їречек і українська мова" Сімович описує й аналізує т. зв. „азбучну заверюху" в Галичині 1859 р.: бажання польського і австрійського урядів впровадити в українську мову в Галичині латинську азбуку, щоб паралізувати російські впливи, яким улегшувала дорогу кирилиця, і бурхливу реакцію противників цього пляну. З цією акцією і реакцією пов'язаний Й. Їречек, визначний чеський учений, політик і діяч чеських консерватистів 50-70 рр. 19-го ст.

Стаття „Правописні погляди М. Драгоманова" ознайомлює нас із поглядами Драгоманова на мову та правопис. Драгоманів був за введення в нас латинської азбуки, аргументуючи, що цієї азбуки вживають усі народи Заходу і переважаюча більшість слов'янських народів. Правопис Драгоманова, що його він уживав від 1877 р., відображає певний компроміс між історичними й фонетичними принципами і краще віддзеркалює фонологічну будову української мови, ніж уживана тоді кирилиця.

Розвідки й статті Сімовича в цьому виданні вказують на те, що він мав досконале знання української мови, широке й глибоке знання в ділянках слов'янського мовознавства, празького структуралізму, історії української літературної мови й української літератури, широке знання історичних фактів та знання метод науково-дослідної праці: описової, порівняльно-історичної, стилістичної і структуральної. У застосовуванні тієї чи іншої методи проявляв самостійність і оригінальність власної думки. Він увійшов в історію української науки й культури як мовознавець високої кляси, педагог, культурно-освітній діяч і патріот, який свої непересічні здібності, енергію і працю посвячував своєму народові впродовж усього свого життя. Проф. Ю. Шевельов заслуговує на особливе признання за упорядкування розвідок і статтей Сімовича в цьому виданні та за збагачення його своєю дуже цінною англомовною статтею. Українським студіям Оттавського університету треба висловити подяку за випуск у світ цього видання.

Пам'яті...

Закінчення зі ст. 3.

течній залі НТШ при вул. Чарнецького ч. 26, повчав нас улюблений професор. Його ж запросила до Львова управа матірного Т-ва „Просвіта" на головного редактора своїх видань, зокрема місячника *Життя і знання*. Він пильно вчитувався у принесені йому до редагування рукописи, студіював їх, а згодом відбував своєрідні конференції з авторами, зокрема молодшої ґенерації, та вказував на правильність чи неправильність слова-фрази-стилю. Такий процес коректи матеріялів проходили, зокрема, ми молоді україністи, яких мову і стиль він постійно шліфував-удосконалював... Таким же дуже критичним редактором був він під час праці над окремими випусками Записок НТШ, особливо, коли йому доручено редаґувати науковий журнал *Сьогочасне і минуле*. На жаль вийшло всього чотири випуски цього журналу в рр. 1938-39. Авторові цих рядків пощастило працювати під керівництвом професора в ролі коректора вже надрукованих текстів, що дало йому прекрасну нагоду скористати з його уваг і вказівок. І на всіх цих виданнях, як просвітянських, так і НТШ-івських була в рр. 1933-39 печать його духа. Була це праця тиха, непомітна, кабінетна, але яка ж важна, коли взяти до уваги провінціяльність тодішньої української літературної мови в Галичині, брак потрібної термінології, а крім того панувала розгубленість у справах правопису (бо до т. зв. *Харківського правопису* ставилися тоді в Галичині дуже критично).

Правда, починаючи з 1934 р. на занедбану ниву української галицької мови благодатно почали діяти вказівки проф. Івана Огієнка, що в роках 1933-39 видавав у Варшаві популярний місячник *Рідна мова* , присвячений питанням чистоти і правильности української літературної мови. Мовні справи, зокрема правопису, нераз були предметом публічних дискусій інтелігентських кіл Львова з участю педагогів, студентів, журналістів і взагалі працівників пера в залі Т-ва „Бесіда" у Народному Домі при вул Рутовського. У таких публічних дискусіях проф. Сімович участи не брав, хоч усі знали, що в мовних справах, він єдиний у тому часі був абсолютним авторитетом. Все, що виходило з-під його редакторського пера було суворо перевірено, справлене, а всі мовні бур'яни — виполоті. А їх завжди чомусь було чимало... Ті, що мали нагоду з ним ближче працювати і в роки німецької окупації, коли він був у складі редакції „Українського видавництва"у Львові, пам'ятають увесь процес досконалення редаґованих ним текстів, досконалення мови, стилю, термінології.

До своїх співробітників ставився він справді по-батьківському. Він вчив на конкретних прикладах, перевіряв, доказував, і всі радо слухали його. Він жалів, між іншим, що в нашому правопису на означення м'якости викинули букву „ї". і дуже часто з приємною усмішкою і вдоволенням підписувався „*Сімович*"...

Улюбленим „коником" професора були зокрема неологізми, які він старався творити, суворо дотримуючись духу української народної мови. Він щиро радів, коли йому пощастило замінити наше втерте галицьке слово „оточення" на „довкілля". Вас усіх треба „перевчити", залюбки говорив він.

Тут наведено декілька зразків Сімовичевої мови, взятих з його вступу і коментарів до Шевченкового *Кобзаря*, виданого Е. Вировим у Ляйпціґу 1921 р. (друге видання Вінніпеґ. 1960). Це здебільша мовні пуризми, новотвори (неологізми), що мали замінити українізовані польонізми (т. зв. кальки), а також слова свого власного творення, згідно зі своєю вподобою. між якими були й такі, що суперечили вже прийнятим мовним нормам. І так, наприклад, „спеціяльний погляд" у нього „*окремішній*"; загально прийняте в українській і в польській мовах дієслово „роздвоюватися" у Сімовича заступлене було словом „*половинитись*" („Поет мусить *половинитись*"). Щоб не надуживати слова „освічена інтелігенція" він вводить зворот „*вченіші люди*".

Чи не перший раз він уводить у мову галицьких українців зворот *один від одного* (замість досі часто вживаного „один від другого"), а теж прислівниковий зворот „говорити по українськи - заступає літературним *по-українському*'. „Пан *послухався* управителя", а не, як у нас досі говорять і пишуть, „послухав". Ради милозвучности мови впроваджує приростки із —, іс —; „Шевченко *іспріятелився* з німцем," а теж *ізжахнувся* чи *іспинився*. Він любить прислівники *геть-геть* замість *зовсім*, *тута*-замість тут, *багацько* - зам. багато. Він теж залюбки вживає архаїчного прийменника *од* замість сучасного літературного „від" („відійшов од нього"), а теж у префіксі („одкинув"). Є в Сімовича теж форми відмінні від сучасних-правописних: умірати, відбірати. Він воліє форму „*иньчий*" (очевидно, взяту з говірок) замість *інший*. Не прийнявся його неологізм „мати-*терпеливиця*" замість „страдниця". До особливостей мови Сімовича належить теж його послідовне вживання слова „*московський*" замість „російський.

Цих кілька прикладів, узятих з його пояснень до *Кобзаря*.1921 р., тільки в дуже загальних рисах характеризують Сімовичеву мову як автора. Своїх мовних звичок і улюблених форм він не накидав іншим авторам, а тільки справляв все те, що було вкрай необхідне. Зрештою, мова Сімовича як автора і як редактора це дві різні справи. Питання філологічного дослідження його мови як автора досьогодні відкрите для істориків української літературної мови.

Числівник
(Продовження)
Де писати знак м'якшення?

Щодо писання знака м'якшення в числівниках, то добре запам'ятати коротке правило: після зубного *Т* на кінці слова ставимо знак м'якшення в числівниках: *п'ять, шість, дев'ять, десять, одинадцять, дванадцять* і вгору до *двадцять* і *тридцять*. Від *п'ятдесят* вгору до *дев'ятдесят* не ставимо ні одного знака м'якшення (*ь*).

Разом чи окремо?

Числівник на означення сотень - *двісті, триста, чотириста, п'ятсот, шістсот, вісімсот, дев'ятсот*, „відміняючись, розпадаються", як стверджує в своїх *Нормах* О. Синявський (ст. 71): *двох сот, трьом стам, чотирма стами*... Але згідно з сучасним радянським правописом, ці числівники в непрямих відмінках, так як і в російському правописі треба писати разом: *двомстам, двомастами, п'ятсот, п'ятистами (п'ятьмастами).*

Як і Синявський, так і сучасні київські мовознавці стверджують, що в живій мові числівники вживаються і без відмін: без *шістсот* дворів, *п'ятсот* людьми. Деякі мовні пуристи заохочують зберігати складні відмінкові форми і радять промовцям перед виступом написати всі числа словами, як, напр., *двомстам п'ятдесят трьом* працівникам видали премії". (А.П. Коваль, *Культура української мови*. К. 1966, ст. 99).

Числівник у реченні

Справа вживання числівників у сполученні з іншими словами в реченні часом доволі складна, і небагато мовців дає собі з нею раду. Трудноші й помилки виникають тут 1) через творення неправильних форм шляхом аналогії одних числівникових груп до других, або 2) під впливом сусідніх мов, польської чи російської.

1) Так, напр., досить поширеною помилкою є неправильне узгодження іменників з числівником *один, одна*, які стоять при кінці складеного числівника. І так часто читаємо на сторінках наших газет речення типу: „*Стоїть триста шістдесят один нових будинків*", „На доповідь *прийшло сто двадцять один студентів*", а тим часом треба писати й говорити *триста шістдесят один новий будинок, сто двадцять один студент*. Помилки в цих словосполученнях виникли під впливом наслідування сполучень іменників з числівниками від *п'ять* вгору, після яких іменники приймають родовий відмінок множини: *п'ять будинків, двадцять студентів, сто книжок*, і т.д.

2) У мові нашої еміграції серед людей, що походять з Галичини, під впливом польської мови сильно вкоренилися звороти з родовим відмінком іменників типу: „Написали вступ *двох відомих науковців*"; „*Зголосилося п'ятьох членів*"; „*Чотирьох німців* вело шістсот бранців". Правильно в літературній мові треба писати: „Написали вступ *два відомі науковці*", „Зголосилося *п'ять членів*", „*чотири німці* вели шістсот бранців". Це саме правило стосується і неозначених числівників: *кілька, декілька, кільканадцять, кількадесят*: „*кілька* жидівських учених виступило на зборах", а не „*кількох жидівських учених виступило...*" „Прийшло *кількадесят студентів*, а не прийшло *кількадесятьох студентів*".

Про цього роду помилки ми вже двічі писали в „МПМ" (червень 1976, і червень 1980р.), але, на жаль, вони далі повторюються на сторінках наших газет.

Майже 50 років тому ці польонізми сильно критикував І. Огієнко в журналі *Рідна мова* (1937 ч. 2,ст. 67-69), вказуючи на те, що „форми типу „*трьох козаків приїхало*" в західньо-українських письменників надзвичайно поширені, поширені так, що свій рідний зворот рідко коли й вживається". Свої міркування Огієнко підтвердив ще й спостереженням, що „як це дивно, але навіть, письменники, еміґранти зо Східньої України, підо впливом галицької літературної мови стали вживати цієї польської форми". (У цитатах зберігаємо правопис оригіналу. — М. О.).

Марія Овчаренко

Складні питання деяких частин мови

На українських землях тепер, де російські впливи посилюються щораз більше, після числівників *два, три, чотири* та після складених числівників (152, 1603, 10954) замість форм *два хлопці, три карбованці, чотири столи* малоосвічені люди говорять і пишуть: *два хлопця, три карбованця, чотири стола* тощо, як це є в російській мові.

Збірні числівники *двоє, троє, четверо, п'ятеро* і т.д. так, як кількісні числівники, вимагають по собі родового відмінка множини: *троє людей, п'ятеро дівчат*. Серед київських мовознавців нема повної одноздности щодо вживання збірних чилівників. В одному підручнику сказано: „Ці числівники вживаються переважно з іменниками середнього роду в формі називного і знахідного відмінка (*двоє* курчат, *вікон, дітей, десятеро поросят*) та з іменниками, що не мають однини (*двоє дверей, четверо саней*). Рідше вживаються з іменниками чоловічого і жіночо роду". (*Сучасна українська мова*, В-во „Вища школа", Київ, 1974, ст. 195). В іншому підручнику це правило вже змодефіковане, бо на першому місці там поставлено іменники чоловічого роду: „Збірні числівники сполучаються з іменниками чоловічої статі (*п'ятеро робітників, шестеро воїнів*) і з назвами недорослих істот (*п'ятеро качат, шестеро лошат*) і т.д. (*Граматика української мови*. В-во „Радянська школа". Київ, 1982 р. ст. 92).

До збірних числівників можна зарахувати також слова, що виражають парність: *обидва* (чо. р.), *обидві* (для жін. р.), *обоє* (не пов'язане з певним граматичним родом). Ці числівники тільки в називному відмінку мають різні форми. В інших (непрямих) відмінках їхні форми однакові для всіх родів: *обох чоловіків, жінок, вікон; обом чоловікам, жінкам, вікнам; обома чоловіками, жінками, вікнами.*

Окрему увагу треба тут присвятити дієсловним формам у реченнях, що в підметі мають числівникові словосполучення. У таких випадках присудок може бути як в однині, так і в множині: *три козаки приїхали* і *три козаки приїхало*. Присудкові форми дієслова в множині ввійшли в літературну мову зі східноукраїнських говорів та з творів найвидатніших українських письменників: „Не *прийнялись три ясені*", „*Повсихали три явори*", „*Три годи сумно протекли*" (Т. Шевченко), „*Дві хмароньки кудись плили*"(О. Олесь).

Форми з присудком в однині, хоч знані в усному мовлені в східних говорах, літературна мова вживає значно рідше. Натомість в західноукраїнських говорах переважають форми однини типу „*три козаки приїхало*".

Питання — ставити в таких випадках присудок в однині, чи в множині точних правил ще не встановлено. Різноманітні синонімічні варіянти, залежні від змісту речення, вимагають різних форм присудка. Наприклад, у двох реченнях з подібними підметами присудок може бути то в множині, то в однині: „Невеликії *три літа марно пролетіли*" (Т.Ш.), але „Минули три роки", та „Вже ж *минуло* з того часу аж *три довгі роки*"(Леся Українка).

Часом подібні за структурою речення мають присудки, що по-різному узгоджуються з підметом: *128 учнів склало* екзамени на добре; 10 *учнів* 8-ої кляси *склали* екзамени на дуже добре.

Не можемо тут у короткій популярній статті наводити всі правила, які стосуються до цього питання.

Все таки наведемо одно із правил, яке може пригодитися нашим читачам: „При підметі, вираженому кількісно-іменним сполученням, присудок може стояти як у множині, так і в однині". Наприклад: „*Три верби стояли* над ставом" (І.Н. Левицький); „А *три* верби схилилися, мов журяться вони"(Л. Глібов) (за: М.П. Івченко, *Сучасна українська літературна мова*, Київ, 1965, ст. 396).

Оком...

Закінчення зі ст. 3.

„строк" (з рос.) ТЕРМІН, РЕЧЕНЕЦЬ
„струя" (з рос.) СТРУМІНЬ, ПОТІК, СТРУМ /електричний/
„сумерк" СУТІНКИ, ПРИСМЕРКИ, СМЕРКАННЯ, ПРИСМЕРК, СУТІНОК, СУТІНЬ
„транспарент" ТРАНСПАРАНТ
„транспортація" (за анг.) ТРАНСПОРТ
„тяглість" (з поль.) БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ, ПОСТІЙНІСТЬ, НЕПЕРЕРИВНІСТЬ
„тяти траву" (за анг.) КОСИТИ ТРАВУ
„учбовий" (з рос.)НАВЧАЛЬНИЙ
„чисельна участь" ЧИСЛЕННА УЧАСТЬ
„шикани" (з поль.) ПРИЧІПКИ, ПРИСКІПАННЯ
„шубравець" (з поль.) НЕГІДНИК, МЕРЗОТНИК, НАХАБНИЙ ШАХРАЙ
„шубравство" (з поль.) ШАХРАЙСТВО, МЕРЗОТНИЙ або ШАХРАЙСЬКИЙ ТРЮК; (особи) НАВОЛОЧ, /вульг./ СВОЛОТА
„ядерна війна" (за рос.) ЯДРОВА ВІЙНА

ВИПРАВЛЕННЯ ВАЖЛИВІШИХ ПОМИЛОК У „МПМ" ч. 3/16/

(Скорочення: ш. — шпальта, р. — рядок, зг. — згори, зн. — знизу.)

Правильні написання такі:

Стор. 1

Вітаємо нового...
ш. 1 р. 11 зг.: бо має своїм завданням

Про одну з мовних...
ш. 3 р. 35 гл.: єднати — єднатися

Термінологічні довідки
ш. 4 р. 8 зг.: анг. chamois

Свобода — воля
ш. 6 р. 13 зн.: гомонімами
ш. 7 р. 6 зн.: гомонімічности

Мовні крихти
ш. 8 р. 3 зн.: леґіони

Оком по пресі
ш. 7/8 р. 2 зн.: „Федеральне бюро

Стор. 2

Ще один вісімдесятник...
ш. 1 р. 17 зг.: в Ніжені

Про „пляцки"
ш. 3 р. 4 зн.: читачів про те
ш. 3 р. 36 зн.: носталгічний
ш. 3 р. 29 зн.: назви невиправдана.
ш. 4 р. 26 зн.: „Увесьденечки"

Не бруднімо...
ш. 3 р. 10 зг.: не лінгвіст
ш. 3 р. 18 зн.: маштабів

Суржик з перцем
ш. 6 р. 16 зн.: культуру рідної

З ким ідентичні...
ш. 7 р. 18 зн.: особистости

Як говорять українці...
ш. 5 р. 10 зг.: учасники визвольної боротьби
ш. 5 р. 16 зг.: обхоплювала усі прошарки
ш. 5 р. 41 зг.: розмовною мовою
ш. 5 р. 8 зн.: морфологічні

На теми...

Закінчення зі ст. 3.

парада, фльота, шоколяда..., а за ними такі, як: *бензина, вазеліна, куверта, нафталіна, нікотина* [21]...

А тепер доволі кинути на якийнебудь рукопис — чи багато ви найдете прикладів на те, щоб автори зберігали закон переробу таких чужих слів не на московський лад?

Те ж саме відноситься до латинських іменників на -um, які в нас чогось, під московським упливом, уживають у чоловічому, а не — в середньому роді, в роді їх оригіналу, як це буває в усіх інших мовах, де ніхто не відчуває потреби їх „очоловічувати". На мою думку, і в нас треба б лишати рід оригіналу, треба казати: *довге меморандум, кожне індивідуум, потрібне мінімум* чи *максимум, римське форум, погане фатум, розумне критеріюм, довге кольоквіюм, високе подіюм* — а не, за московським зразком, робити їх іменниками чоловічого роду [22].

В цю ж саму категорію треба укласти такі чисто на московський спосіб поперетворювані (знов таки на французький лад), хоч і жіночі йменники: *роль, ноль, паралель*, і чоловічий іменник: *контроль*, які в нас повинні теж мати закінчення м'яких іменників жіночого роду (з тої ж самої причини що й попередні йменники), отже: *роля, нуля, паралеля, контроля* [23].

[1] Я не торкаюсь тут історичного процесу, як чужі слова й назви колись ішли від нас до Московщини, там прийнялися й опісля знову до нас верталися, вже в московськім одягу. Я маю на увазі нові часи й сучасний стан.

[2] Останні приклади з книжки Єфремова: "М. Коцюбинський", Київ, 1922. Ще більше прикладів на це дає ч. II журналу "Червоний Шлях" у перекладі статті Нєхо про данську літературу. Автори подані там у такій транскрипції, що знайомий із данським письменством читач не пізнає, що це за такі автори.

[3] Напр., у чужих словах (іменниках) подано, коли передавати чуже і нашим и (після т, д, с, з, ш, ж, ч, р), алеж не сказано нічого про прикметники, утворені з тих іменників, тим то наші автори далі пишуть: **техничний** (хоч Академія каже писати: **техніка**), **педагогичний** (хоч — **педагогіка**), **біографичний** (хоч — **біографія**) й т. д.

[4] Тільки таким lapsus-ом можна собі пояснити, що ім. **сонце** попав між приклади іменників чол. роду (І. 16, себто, І част., §16), наростки **-ство, -ський** названі закінченнями (І, 22, 30), що займенник **ся** названо часточкою (І, 26)...

[5] В чужих словах після **т, с** каже писати **и**, а після **т+с**, себто, після **ц**, вже треба б писати **і**, та ще й уяснює цей закон прикладом: **прінціп**, де б і після **р** мало б бути **и**, не — **і** (див. II, 10).

[6] У книжечці академіка С. Єфремова, виданій 1922 р., отже рік після появи "Найголовніших правил", читаємо: **примитивний** (15), **мизерії** (42), **мизерний** (21), хоч — **кумір** (10), **механизму** (6), **организм** (30), хоч **організації** (15), **циклу** (22), хоч Академія каже писати після **м, н, ц** — **і**, читаємо: **розв'язати** (31), хоч треба б без апострофа (І, 4), в чужих прізвищах не пишеться **ґ**, хоч цього вимагають "прав.". Так само в багатьох місцях одбігає від "Найг. правил" Г. Голоскевич у четвертому виданні свойого "Українського правописного словничка", що вийшов 1922 р. заходом Державного Видавництва в Києві. Він подає, між іншим, правило, щоб скрізь (в імен. і прикм.) чужий наросток **-іх, -іка** писати в нас **-ик, -ика** (-ismus — ні!), див. стор. 210. Академія ж — раз **-ік**, то знов **-ик**, і це так, по-мойому, слід!), а далі каже писати: **архив, архидиякон** (стор. 7), **діагностика, діалект...** (стор. 37), **митрополит, епископ** (стор. 40, по-мойому так і треба б писати, але тоді й — **евангелист**, не — **евангеліст**, Голоскевич. стор. 39), тоді як "Найг. правила" приписують: **архів** (II, 10 — так і треба б), **діягностика** (II, 8 — теж правильно), **мітрополіт, епіскоп** (II, 19) і т. д. Тримається скрізь "Найг. правил" тільки проф. О. Синявський у своїй книжці: "Порадник української мови", Берлін, 1922, та у граматиці, виданій 1923 р. Держ. Вид. Укр. по-московськи та апробованій "Методкомом Главпрофобра НКН У.С.С.Р." ("Украинский язык, пособие для практического изучения украинского языка..."), дарма що у критиці "Найгол. правил", поміщеній у IV ч. "Шляхів мистецтва", вважає їх тільки за проєкт і вказує, що треба би змінити.

[7] Напр., газета "Вісти" пише у своїй назві на кінці **-и**, не — **-і**, дарма, що Академія каже в назини. мн. скрізь у шелестівковій одміні жіноч. роду — писати **-і**. На мою думку, це не правдиво, як і не можна прийняти писання **-и** в тій же відміні в родов. одн. після шипучих (**Січи, печи**) та зубних (**тіни, відповіди**); на мій погляд, **-и** треба б писати тільки в тих іменників, — званих Академією з-польська "речівниками", термін проф. Тимченка, — що кінчаться двома шелестівками — і це **-и** лишати там скрізь, отже й у назини. множ.; Г. Голоскевич теж каже в родов. одн. шелест. жіноч. відм. на шипучу й одну шелестівку писати **-і**, не **-и**: **сповіді**, ночі і т. д. (стор. 196).

[8] Ще більше доходиш до такої думки після прочитання "Звідомлення Академії за 1921 р.", де, крім передмови, написаної дуже гарною народною мовою, аж рябіє від московських фраз, московських слів і т. д.

[9] Це явний уплив московщини, де є такий самий закон; та деякі письменники ставлять апостроф і перед твердою голосівкою.

[10] Московські написання: Мюнхен, Гюго, Жюст — одповідають приблизно цим назвам у німецькій чи французькій мові. В нашій мові не знайомий із московською вимовою тих шелестівок перед **ю** (вони можуть вимовитися там м'яко) українець не зможе вимовити: Мьунхен, Гьуго, Жьуст, а все вимовить: Мйунхен, Гйуго, Жйуст, а така вимова зовсім не відповідає ні німецькій, ні французькій вимові цих слів. Ще гірше виходить зі словами, де шелестівки м'якшаться перед **ю**. Німецьке **Lüge** чується зовсім як "**Luge**" (так вимовляють українці, за москалями, назву драми Винниченка в німецькому перекладі) — а це ж не тільки що неправдива вимова, алеж до того і граматична помилка в німецькій мові. Після "н", "с", "з", і в москалів, що не вміють вимовити перед **ю** зубних твердими — така вимова нім. **ü** просто смішна. Смішною вона виходить і в нас. Найближчий звук до нім. **ü** і франц. **u** — є наше **і**. А проте українці так ізжилися з тою московською сугою в таких випадках, що вперто пишуть і вимовляють — **ю** (хоч, правда, на нім. "**Hülse**" кажуть "гільза", — алеж бо... москалі в цьому слові передають нім. "**ü**" — звуком "і" (гильза — ґільза), як і пишуть "Ибервегъ" (Überweg , не "Юбервег"!). "Я готова буду заплакати, якщо Ви мені Жюст переміните на Жіст", — пише до мене одна письменниця, подаючи до редакції переклад "Дантона" Р. Роллана. Що ж ви його зробите? А вже до потворности доходить чи п. Йогансен, чи п. О. Нитка, редактор "Космоса", переписуючи прізвище німецького письменника Mühsam-а (Мізам) — **Мюгзам** (див. Ерих Мюгзам: "Юда", робітнича драма на п'ять дій, переклад М. Йогансена, за редакцією О. Нитки. "Космос", 1922)!

[11] Власне, окремого закона про це в "Найголовніших правилах" немає, алеж воно так виходить із написання німецького прізвища **Гутгейль** (Gutheil), замість — **Гутгайль**. Виходить, що нам треба німецькі прізвища, де є нім. ei (= ай) — "московшити", казати: Гейне, Ейзенштейн (Айзенштайн) і т. д. Цікаво, що таке **ей** стрічається в нас у новолатинському слові: neutralis, neutralitas (із ne+uter, neuter — ні один із двох), яке москалі перебрали від німців із їхньою німецькою вимовою (близькою до — нойтраль), приладнали до кожного нім. **ой**, яке в них вимовляється **ей**, і утворили слово: нейтральний. Українці... за москалями теж кажуть — **нейтральний**, замість — **невтральний**, як воно й вимовляється по латині (neuter — невтер).

[12] Москалі, а зі слов'ян іще серби та болгари, радять собі ще й так, що чуже **h** переписують деколи й буквою **х**, пишуть, напр., Сахара (Sahara), Хейнан (Heinan), Хоанхе (Гоанго), Хорти (Horty) й т. д. І що ж? Такі самі написання ви стрінете загально і в нас. Усі чомусь африканську пустиню звуть Сахарою, хоч вона зветься Сагара, мадяра Горті зве "Червоний Шлях" — Хорті (II, 144), німецька **Hochstrasse** зветься у "Чмелику", в відомій повісті для юнацтва В. Королева-Старого — Хохштрасе, замість: Гохштрасе й т. д.

[13] Таку вимову й такі написання ви подибаєте часто і в нас (пишуть це, думаючи, що це чисто московські слова, отже, треба їх і передати чисто московською вимовою!), пор. "ґімн" у Єфремова op. cit. 154, та ще зустрінете: ґерб (герб), ґендель (гандель із нім. Handel), Ґільда, Фаренгейт, Тангейзер (приклади зі згаданої вище книжки для юнацтва)...

[14] Дехто в нас покликується на традицію, що, мовляв, колись у київській Академії так переписували чужі слова, але це — невірно. "Г" на місці чужого **g** находимо — так, як і тепер треба, — тільки у словах, узятих із церковних книг, таких, що в них уже здавна вимовлялося **h**; для нових слів уживали значка **кг** (як іще Куліш уживав) або **ґ** (досить переглянути друковані твори Галятовського чи словар Памви Беринди). Коли ж кажуть, що так ми навчилися вимовляти через школу (бож один був знак, який ми по-свойому читали, читали здавендавна як **h**) — так це знов оце, власне, московське сито, про яке ми й говоримо. Коли ж кажуть, що українцеві важко вимовити **g**, то воно правда, алеж куди важче вимовити українцеві з-над Дніпра **ф** — а отже Академія не дозволяє нам заміняювати цього, чужого для нас, звука українським **п**, чи **хв**, чи **в**, чи як, а каже виразно писати: форма, Франція (Гулак писав же ще — химерні Пранції!), філософ (а Котляревський звав його — **хвилософом**!) і т. д. Як вульгарно чується слово: **хвакт, охвицер** і т. д., то таксамо вульгарно звучить і **ґімназія, ґіґант** і т. д. Що українцеві важче вимовити **г**, ніж **ґ**, то це правда, алеж усе ж таки він постійно скрізь вимовляє: **ґрунт, ґринджоли, ґеґати** й т. д. (проф. Синявський вилічує у свойому "Порадникy української мови" 19 слів, стор. 32, які треба б нам заучувати напам'ять, щоб у них писати **ґ**, хоч усі ми так і вимовляємо їх із **ґ**), значить, такий звук у нас є, а як є, то й ним треба передавати чужі слова там, де той звук чується. Воно й чехам теж нелегко вимовляти **g**, й вони мають так, як і ми, у своїх корінних словах **h** там, де інші слов'янські народи мають **g** (до цієї громади, крім нас і чехів, належать іще білоруси), а отже в чужих словах не заводять вони такої плутанини, як ми оце заводимо, — заводимо тільки тому, що перед нашими очима все стоять — москалі з одним значком на **h** і **g**. Ми тут так ізвикли до московщини, що, переписуючи свої прізвища латинкою, пишемо змосковська **g** замість **h**, бо москалі пишуть так наші прізвища зі своїм **g**: Galagan (Halahan), Lugowenko (Luhowenko), Gorbanj (Horban'), Garmaschow (Harmaschiw), Gorbenko (Horbenko), Granowsky (Hranows'kyj), Ugrinskij (Uhryns'kyj), Galin (Halyn), Grinko (Hrynko — у книжці Астермана), а то й — "Ukrajinska Gromada", Galič (Hromada, Halič у чеському розумінні; Галичина) і т. д. Ці всі прізвища й назви виписано з газет, книжок або документів...

[15] Слово "прізвище" сказане тут, я думаю, в ширшому розумінні, замість: "імена власні", бож, як видно з написань: **Вюртенберг** (І, 4), **Ґарона** (II, 5), треба **ґ** задержувати в усіх назвах (власних іменах), де в чужій мові чується **g**. Г у слові **Пітагор** (II, 4) я вважаю за коректурну помилку.

[16] На цьому ми й кінчимо свої уваги про правопис чужих слів на московський штиб. Варто було б іще докладніше поговорити про **л** у чужих словах. Академія каже писати твердо, з вийнятком деяких наших уже тепер (колись чужих) слів, що саме промовляють за те, щоб зазначувати м'ягкість **л** у чужих словах (II, 3). Є деякий резон писати тверді голосівки після **л** у чужих словах (існування в деяких околицях України середнього "л" [λ], брак окремого значка на м'яке о) — алеж більше арґументів промовляє за **те**, щоб **л** м'якшити (м'ягке **л** укр. ближче до середнього західноевропейського, ніж тверде). ... нас дуже багато й чути не хоче про м'яке **л**, та на це знов таки впливуе — московський правопис, де перед деякими (не всіма, а як у нас приписує Академія) голосівками пишеться в чужих словах тверде **л** (перед **е** вимовляється м'яке **л**, а так само, як **л** стоїть у визвуку [im Auslaut] складу). В нас інтеліґенція так і говорить (під московським впливом): **телефон, телеграф** (а то й: **телефон**, а в народі почуєте й: тіліхвон...).

[17] Щодо чужих іменників на -е, -і, то їх, я думаю, краще не відміняти (галичани, під польським впливом — чехи теж мають такий закон — переводять такі йменники до прикметникової відміни й пишуть Гайного, Гетому, Манцінього...), хоч Шевченко й пише в "Іржавці": **старого Данта** (знах. відм.) — колись у Московщині казали й писали: **Дант**, і звідсіля появилась і в Шевченка така форма. Іменники на -і, зближаються до імен із церковнослов'янським наростком **-ій**, і, може, з часом витвориться свій закон, щоб їх так і одміняти, як іменники на **-ій** (Мартіні, Мартінія, Мартінієві...); та покищо краще їх не відміняти.

[18] Я думаю, що колись, як у нас загине чуття, що прізвище **Толстой** — прикметник (а тепер це чуття в нас іще є, бож ми вчились у московській школі), дарма що це іменник чужий, із чужим для нас прикметниковим закінченням, то ми, може, теж його інакше відмінятимемо, може, так, як усі йменники на **-й**, як це роблять поляки вже тепер. Тоді, колись, у тому не буде нічого смішного, дарма що тепер нам видається смішним, як дехто з галичан, не знаючи московської мови, скаже: **я читав Толстоя...**

[19] Так цілком вірно каже передавати чужий двозвук **au** Академія Наук (II, 14). Тільки ж я б уже не заводив у перед голосівками (**Ауе, Шопенгауер**), а послідовно далі йшов би за законами нашої мови й писав би: **Ав'е, Шопенгав'ер...** головно тоді, як приймається апостроф. А проте в "Червоному Шляху" пишуть: смерть Нордау (II, 216), хоч і Ландав, але є: Ландав'а (II, 453)...

[20] Народ скрізь одміняє, напр., слово **пальто**. Відміняють такі йменники і кращі письменники: Нечуй-Левицький (відміняє навіть слово: **шосе**, див. його оповідання "В Карпатах"), Коцюбинський (пор. Листи до Гнатюка, стор. 131, у своїм бюру), Винниченко (пальто). Тобілевич (див. "Суета": Дарина вертає з **пальтом**), не кажу вже про галицьких.

[21] Див. мою Граматику, стор. 223.

[22] Щодо відміни тих іменників, то у множині можна теж на зразок інших слов'янських мов лишати старе латинське закінчення **-а** (пор. Франко: "То небезпечні індивідуа" — Перехресні стежки): індивідуа, індивідуів, індивідуам... усе ж це зручніше й легше, ніж змосковська: індивідууми, індивідуумів, індивідуумам... Та поволеньки приймаються і скорочені форми тих іменників, пор. **індивід** і т. д.

[23] І йменник **парасоль**, що дістався до нас через польську мову, повинен сюди належати. В тих околицях, де живе в народі (не в інтеліґенції) це слово, воно й має форму: **парасоля**, не — **парасоль**. До жіночої м'якої відміни ці слова більш підходять у нас іще й тому, що в нас оддавна, і в рідних наших словах, добачається нахил до переходу з шелестівкової відміни до м'якої, пор. **миша** (колись і ще й досі на заході України — миш), **воша** (так само), **церква** (колись — **церков**, і ще й досі декуди так кажуть), **морква, мисля** (мисль — дуже книжне й архаїчне; напр., Нечуй-Левицький постійно вживає цього слова в формі на **-я**, а не на **-ь**, пор. "Хмари" — і так само в народних піснях, пор. Словник Грінченка, II, 428). Цікава з цього боку форма: **боля**, утворена з московського жіночого ймення "боль" (наш іменник "біль" чол. роду) в Мирного, пор.: "Якась боля й утома на його очах" (Лихі люди) (Гуцули кажуть "бола" на тяжку, обложну недугу).

Видає *ШКІЛЬНА РАДА* при *УККА*

Редагує Колегія в складі:
Марія Овчаренко, відповідальний редактор,
Євген Федоренко та Анатоль Вовк.

Україніка в Головному музеї мистецтва в Атланті

Стоять (зліва) Орися Палюх-Фішер і Лариса Барабаш

Виставка українського народного мистецтва, головно вишивок й писанок в Головному музеї в Атланті, Джорджія, що відкрилася 9-го березня, триватиме до 22-го квітня ц.р.

Темою виставки є українське мистецтво і історія мистецької творчости українського народу, з особливим виясненням різниці між історією і народною культурою українського і російського народів. Виставку влаштував декоративний відділ музею, куратором якого є Доналд Пієрс, а асистент — Елизабет Бакчетті. З української сторони ініціятором є Лариса Барабаш-Темпл і Орися Палюх-Фішер.

Ляриса Барабаш-Темпл, віцепрезидент Асоціяції Українців Джорджії, вже від довгих років активно працює рівночасно в американських і українських, головно мистецько-культурних установах. Своєю довголітньою працею в „Атланта Арт Кансел" вона здобула численних особистих приятелів, а з тим і приятелів для української справи. Як член української спільноти, вона старається підсумовувати всю свою працю для добра України. Її дім відомий в Атланті, як місце культурних і товариських зустрічів чужинців, головно, до теми української проблематики, як наприклад, влаштований свого часу показ українського мистецтва, який відвідали понад сто осіб (в тому з 20-ти консулятів.) Все це сполучене з викладами про українську культуру й історію.

Орися Палюх-Фішер, професійний декоратор, основниця Відділу Союзу Українок в Атланті, також дуже активна в Асоціяції Українців Джорджії і в американській громаді, колектор українських мистецьких виробів і старинних музейних експонатів, своїми особистими зв'язками й вмілістю з'єднала ввічливість чужого, неукраїнського світу для українських справ.

Багатолітні контакти і постійна праця в цьому напрямі увінчалась останньо небуденним осягом—українською виставкою в Головному Музеї, з лекціями, вик ладами, семінарами, турами, фільмами, показами і т. д. про українську культуру і історію для дорослих і молоді.

Календар Головного музею помістив довкола української виставки досить різнорідну програму.

Департамент освіти подає серію викладів, що їх підготовила Л. Барабаш Темпл і О. Палюх-Фішер на теми —„Історія української культури і народу", „Перехід символіки з поганської до християнської" та „Еволюція вишивання і писання писанок". Заплянoвано також спеціяльні курси для працівників музею про експонати на виставці.

Департамент для студентів подає відповідні тури з поясненнями і фільмами для молоді. Оголошено програму для навчання особливо талановитих дітей; студенти шістьох шкіл будуть вивчати українську історію, дещо з літератури („Лис Микита" в англійському перекладі), писати писанки, вишивати, вивчати гаїлки і танці.

Календар подає також імпрези, які будуть в той час відбуватися. Писання писанок 8-го квітня, о год. 2-ій по полудні (Іриней Гарасимюк, Ірина Чорна-Андреадіс, Орися Палюх-Фішер, Лариса Барабаш-Темпл). 10-го квітня цілий день бандурист-віртуоз Юліян Китастий буде грати на бандурі в головному Атріюм музею. Крім цього,будуть постійно висвітлювати відповідні фільми.

Музейна крамниця має до цієї теми різні книжки, картки,афіші, знімки і т.п. В цілій едукаційній програмі є насвітлено теперішнє положення України і народної української творчости.

Експонати доставили, крім організаторів Лариси і Орисі, Яруся Гайдук, Таня Бойцун та Софія Ковальська з Торонто. При організуванні допомагали Ірина Босняк і Ярослав Падучак. При розшуках матеріялів працювали теж Борис Потапенко і Марта Кравців Барабаш. Лього виставки є тризуб.

Таня Бойцун

Напередодні 75-ліття Товариства Українсько-Американських Горожан у Філядельфії

Кожна українська суспільно-громадська організація заснована тут, на прибраній батьківщині — в ЗСА, — мала і має свої спеціяльні цілі до осягнення, які є для добра і зорганізованого членства в цій організації і в корись української спільноти. Такою громадською організацією на протязі 75-ти років було Товариство Українсько-Американських Горожан у Філядельфії. Дня 22-го серпня 1984 року минає 75 років від установчих зборів цього найстаршого громадського Товариства, відомого не тільки на терені міста „Братньої любови" — Філядельфії, але у всій Америці.

Коли заглянемо в статут цієї організації, то побачимо, що організатори ставили собі великі цілі й завдання своїм членам і вірили, що своїм прикладом спонукають членів української спільноти до активної праці на громадському відтинку. Такі цілі, як ширення освіти між українцями, братське співжиття, виховування членів на чесних громадян, розвивання почуття особистої гідности, солідарности і громадської свідомости членів, — були на порядку денному цього товариства. На протязі 75-ти років це товариство виконувало свої обов'язки супроти своїх членів та української громади.

Товариство є власником дому, який наче був нашою українською національною твердинею, в якій скупчувалась уся діяльність нашої громади. В цьому Народному домі мали свої домівки різні громадські організації й установи: читальня, бібліотека, Рідна Школа, дитячий садок, аматорські гуртки, театр, спортові об'єднання та інші. З приміщень цього дому користали також і братські організації такі, як відділи Українського Народного Союзу, Українського Братського Союзу і СУК „Провидіння".

В цьому домі постала фінансова установа „Українська Щадниця". Організатори цієї економічної одиниці були переконані, що тут, у країні нового поселення, наша економічна спроможність дуже важлива, бо тут виключно і всеціло на її жертвенності побудована вся наша громадська, культурна, політична й допомогова діяльність.

Коли сьогодні глянемо на цю колишню громадську твердиню всього українського життя з перспективи 75-ти років, то мусимо сказати, що ця українська громадська установа, члени якої були ініціяторами тут майже всіх починів у громадському й політичному житті, вже багато років не може виконувати тих завдань, для яких була створена. Настали інші часи, змінились люди і змінилися методи їхньої праці.

Ця громадська установа, що її першим почесним членом був Владика Сотер Ортинський, який був для української спільноти не лише церковним і духовним провідником (бо його діяльність не обмежувалась лише до церковної праці), але і відданим українським працівником на народній ниві. Він своїми порадами допомагав українській спільноті в ЗСА в обох ділянках: здобувати кращі життєві умови для себе, не забувати своєї батьківщини — України, бож нашій спільноті в цій демократичній країні призначено сказати своє слово в обороні свого поневоленого народу.

Завдяки порадам таких провідників, як Владика Сотер Ортинський, ТУАГ виконувало свою хосенну працю довгими роками, що можна легко ствердити на підставі протоколів. Організація давала матеріяльну й моральну допомогу землі наших батьків, не лякаючись всіляких ворожих аґентур(і протидії окупаційних держав, які своєю пропаґандою старалися вбити самостійницький дух української спільноти на еміґрації), давала моральну допомогу тим, які боролися за молоду українську державу — Карпатську Україну.

Солідарна постава в обороні всіх скитальців по Другій світовій війні і всебічна матеріяльна допомога усім тим, які шукали кращої долі в місті „Братньої любови", у Філядельфії, були першими завданнями ТУАГ. Товариство давало цю першу, таку життєво потрібну поміч соткам наших братів і сестер. Це були великі позитиви в діяльності Товариства Українсько-Американських Горожан.

Але коли глянемо на останні п'ятнадцять років діяльности цієї організації, то мусимо ствердити, що вона ледве чи спроможна виконувати всі завдання, які накладає на неї статут, супроти членства і громади. Існує побоювання, що навіть можна втратити й ті надбання, які народні працівники на протязі десятиліть здобули. Були і є різні причини, що негативно впливають на дальше життя цієї організації. В останніх роках, зокрема, виринули поважні фінансові труднощі, які дуже тяжко подолати в цих обставинах, які тепер заіснували в установі: збільшення витрат і зменшення приходів.

Тому активізація життя цього заслуженого товариства є справою не тільки самого членства, яке значно зменшилося в останніх роках, але це справа всієї нашої філядельфійської української громади, яка, на мою думку, повинна поцікавитись цією напівзабутою організацією і докласти всіх старань, щоб продовжити життя такої заслуженої найстаршої установи на терені Філядельфії. Товариство Українсько-Американських Горожан повинне зустріти своє 75-ліття оновленим.

Володимир Яців

Клюб Сеньйорів у Ню Йорку обрав нову управу

Учасники зборів реєструються у О. Соневицької.

Ню Йорк, (О.С.) — У неділю, 3-го березня ц.р., відбулися тут в авдиторії школи св. Юра Загальні збори Клюбу Сеньйорів з таким денним порядком: відкриття, вибір президії зборів; вибір Номінаційної комісії; прочитання протоколу з попередніх зборів; звітування членів уступаючої управи; звіт Контрольної комісії і уділення абсолюторії; вибір нової управи; вільні внески та закриття зборів. На зборах було 70 членів. Збори відкрив голова д-р М. Шпитко та попросив о. митрата І. Ткачука провести молитву. Вставши з місць, присутні хвилиною мовчанки вшанували померлих членів;Василя Ломагу, Богдана Березу, Маріяна Корочка, М. Лавренка, Івана Керницького, Е. Ярославську.

Предсідником зборів вибрано радника Богдана Ластовецького, секретарювала Володимира Палох. Голова, подякувавши за вибір, повідомив, що Клюб Сеньйорів засновано при „Самопомочі" ще в 1971 році. Довший час Клюб проявляв слабу діяльність, але завдяки Лідії Савойці, яка вкладає багато праці, енерґії і самопосвяти для нашого Клюбу, він розвинувся.

Потім Андрій Терпак прочитав звіт з попередніх Загальних зборів, який прийнято без змін. Голова М. Шпитко звітував, що було 8 засідань у 1983 році. Він мав пропозиції, але вони не здійснилися, головним чином тому, що не було місця, де сеньйори могли б сходитися. Були дві прогулянки до Українського Інституту Америки і до Бавнд Бруку. Прогулянка до Вашінгтону не відбулася, бо зголосилося замало людей, а місто дає автобус, якщо є 45-50 осіб. Він подякував Лідії Савойці за її велику допомогу, і секретареві І. Тропакові, який, заступаючи хворого скарбника, прочитав фінансовий звіт за 1983 рік.

Потім предсідник попрохав до слова Лідію Савойку, яка вклала так багато часу і праці для допомоги сеньйорам, і якій належиться особливе признання. Л. Савойка відповіла, що вона не заслуговує на такі похвали і в свою чергу подякувала Ользі Соневицькій, яка завжди була готова допомагати.

У дискусії М. Левинець говорив про домівку для сеньйорів і завважив, що добре було б, якби був хтось, хто міг би давати різного роду поради сеньйорам. Р. Крупка поручав більшу працю для сеньйорів. Я. Чубата порадила, щоб в Клюбі Сеньйорів завести телефон, а також давати більше повідомлень у пресі. На це відповіла Л. Савойка, що в Українському Інституті Америки є окремий телефон, можна телефонувати 24 години на добу на число 772-8489, розповісти про свої проблеми і отримати відповідь. До цього предсідник додав, що „Самопоміч" урядує п'ять днів на тиждень, від вівтірка до суботи, включно, від 10-ої год. до 3-ої по полудні, М. Шпитко приходить до „Самопомочі" у вівтірки і четверги і там дає поради і допомогу сеньйорам.

Голова Контрольної комісії інж. Р. Раковський запропонував уділити абсолюторію уступаючій Управі, що присутні одноголосно схвалили.

В імені Номінаційної комісії О. Соневицька прочитала листу членів вибраних до управи: д-р Роман Осінчук — голова; Степан Крижанівський — заступник голови; д-р М. Шпитко — заступник голови і референт інформацій, порад і зв'язку з містом; Ірина Юрчик — секретар; Ю. Костів — скарбник; члени управи: Михайло Головей, Іван Кедрин, Роман Раковський, Осип Серна, Ольга Соневицька, Анна Зелик, Тиміш Шевчук, Андрій Терпак. Координатор п-ні Лідія Савойка.

Новообраний голова подякував за довір'я і заявив: „Я прийняв цей обов'язок, бо я був і тепер хочу бути в громаді. Дякую тим, що допомогли морально. Подавайте і далі свої ідеї. Нам невільно спочивати. Як буде домівка, будемо зустрічатися раз на тиждень". Він подякував Л. Савойці, що має охоту і змогу допомагати сеньйорам.

Предсідник Б. Ластовецький закрив збори і попросив о. митрата Ткачука провести молитву.

За чаєм, кавою і солодким ще довго сеньйори обмінювалися думками.

Відбулися Загальні збори Відділу ОДВУ ім. О. Ольжича

Чикаго, Ілл. (ПС ІСНО). — В суботу, 25-го лютого ц.р., відбулися тут Загальні збори 2-го Відділу, Організації Державного Відродження України, ім. Олега Ольжича. Збори відкрив діючий голова д-р Іван Лисейко, вітаючи численно зібраних членів місцевого Відділу ОДВУ. На пропозицію Юліяна Юринця, Збори вибрали президію в складі: інж. Василь Нагірняк — голова і Карло Крайник — секретар. За уступаючу управу звітував д-р Іван Лесейко, який представив світла і тіні дворічної діяльности Відділу ОДВУ в Чикаго. За Контрольну комісію звітували інж. Юрій Дачишин та інж. Юрій Артюшенко.

Над звітом управи вив'язалась конструктивна дискусія, в якій забирали слово ряд присутніх членів. Після дискусії на пропозицію Контрольної комісії Загальні збори уділили абсолюторію уступаючій управі.

На внесок Андрія Іваніва Збори вибрали нову управу Відділу в складі: почесні голови — інж. Степан Куропась і інж. Ю. Артюшенко; Ю. Юринець — голова, Андрій Іванів — заступник голови, К. Крайник — секретар; Петро Патуляк — касир і Степан Паньків — організаційний референт. Члени управи: Любомир Кузик, проф. Юрій Яримович, д-р Володимир Фединяк, д-р Володимир Ястремський, мґр Микола Яшко, Василь Бортняк і Василь Мудрий. До Контрольної комісії увійшли: інж. Ю. Дачишин, Степан Касіян і д-р І. Лесейко. Товариський суд : інж. В. Нагірняк, Ілля Павліш, Степан Шумський, д-р Петро Остапчук і Михайло Медвецький.

В заключному слові новообраний голова Ю. Юринець, подякувавши Зборам за вибір та довір'я, закликав всіх до співпраці та активізації нашого Відділу як на внутрішньому, так і на зовнішньому відтинках громадської праці. Ю. Юринець пригадав, що ОДВУ зроджена в роки духового напняття української національної спільноти, яка гостро і болюче пережила втрату своєї державности. Вона стала прапороносцем модерного українства на вільній землі Америки, була і є відданим амбасадором відновлення української незалежної держави.

ОДВУ з гордістю дивиться на своє минуле, на пройдений шлях свого бурхливого життя, стоячи впродовж славної п'ятдесятп'ятирічної діяльности на світоглядових позиціях найактивнішого українського руху нашого століття. ОДВУ як завжди, так і надалі лишається чуйним та ідейно відданим запіллям українського націоналістичного руху.

Загальні збори закрив інж. В. Нагірняк, після чого приявні члени продовжували дружню гутірку до пізнього вечора.

Померла св. п. Ольга Баранник

Кергонксон, Н. Й. — У середу, 7-го березня, ц.р., несподівано і раптово померла тут Ольга Баранник, з дому Люся Захаріясевич.

Св. п. О. Баранник прибула з родиною до Америки, до Бостону, в 1951 році, і в тому ж році вся родина вписалася в члени УНСоюзу. В 1952 році вона стала членкою СУА, а в 1963 році першою головою новозаснованого 79-го Відділу СУА і була нею дві каденції.

Покійна залишила чоловіка Андрія, дочку Галину та дальшу рідню.

Похоронена св. п. Ольга Баранник на цвинтарі в Кергонксоні.

Св. п. О. Баранник належала до 88-го Відділу УНС у Кергонксоні.

Українська Вільна Академія Наук у США

Список Жертводавців, які зложили свої пожертви на Академію — як нев'янучий вінок на могилу

бл. п. Ольги Баранник

1.	Олена Качала	$25.00
2.	Дарія Горняткевич	20.00
3.	СУА в Кергонксоні	15.00
4.	Олег Волянський	15.00
5.	Ольга Денисенко	15.00
6.	І. і О. Коровицькі	10.00
7.	Е. Лукомські	10.00
8.	С. і Р. Барановські	10.00
9.	М. і С. Барусевичі	10.00
10.	М. Аврамчук	10.00
11.	О. Стасюк	10.00
12.	Г. Хамула	10.00

Управа УВАН у США щиро дякує жертводавцям і висловлює глибоке співчуття Родині Покійної.

Вшановуючи пам'ять

бл. п. Іванни Стрільбицької

замість квітів, складаємо 50.00 долярів на ПАТРІЯРШИЙ ФОНД.

Зі співчуттям —
Анна і Степан СЕКРЕТА

Ділимося сумною вісткою, що у вівторок, 6-го березня 1984 року, на 77-му році життя, після довгої і тяжкої недуги, відійшов у Вічність

бл. п. фармацевт і художник

ЛЕОНІД Я. ПАПАРА.

ПАНАХИДА відбулася в четвер, 8-го березня ц. р. Похоронна відправа в п'ятницю, 9-го березня в українській православній церкві св. Юрія Переможця в Міннеаполісі. Похований на цвинтарі Сан Сет Меморіял Парк в Міннеаполісі.

В глибокому смутку: БОГДАН ПАПАРА і МІРА ТРОЯН — племінники, ТЕОФАНІЯ і ГЕНАДІЙ САГАЙ — шваґри, ОЛЬГА і МИКОЛА СВИСТУН — опікуни і

Управа Товариства Прихильників УНР в Міннеаполісі - Сейнт Полі

Ділимося сумною вісткою, що дня 17-го березня 1984 року з Волі Всевишнього відійшла у Вічність на 24-му році життя наша Найдорожча ДОНЕЧКА І СЕСТРА

бл. п.

ДАРІЯ РОМАНЧАК

ПОХОРОННІ ВІДПРАВИ відбулися у вівторок, 20-го березня 1984 р. з церкви Богоявлення Господнього на цвинтар Holy Sepulchre в Рочестері, Н. Й.

У глибокому смутку:
мама — СТЕФАНІЯ
батько — ПАВЛО
брат — МИРОН
і Родина в Америці (Пітсбурґ) і в Україні

Ми всі...

Закінчення зі ст. 2

мирювали голод булочками й кавою під час праці, але я не пригадую, щоб я почувала велику втому.

І так на протязі чотирьох з половиною місяців працювали ми, як в зачарованому колі. Хоч це був порівняно дуже короткий період існування молодої держави, мені й до сьогодні здається, що це було дуже довго: адже все праця, події й переживання займали б багато років у нормальних обставинах.

Згідно з вислідами виборів до першого Сойму Карпатської України, 12-го лютого 1939 року, коли 98 відсотків виборців заявились за урядом прем'єра о. Августина Волошина, 14-го березня 1939-го року цей великий син Закарпаття виконав волю свого народу й проголосив у Хусті Карпатську Україну суверенною, ні від кого незалежною державою українського народу.

Здобута воля була вислідом великих зусиль 20-річної боротьби в рамцях Чехо-Словацької республіки за українське Закарпаття, боротьби з сильним русофільським рухом, штучно підтримуваним чеським урядом, згідно з політикою „Діли й пануй", яка провалилася, коли 27-го жовтня 1938 року викрито зраду прем'єра, русофіла Андрія Бродія, на користь Угорщини й арештовано його, а на прем'єра призначено о. А. Волошина й передано владу в українські руки.

Після цього почалося загальне прозріння. Багато карпаторосів з молодшої ґенерації зрозуміли облудну політику чехів і баламучення в русофільських школах під плащиком карпаторосів. Вислід був такий, що навіть такі вже відомі поети-карпатороси, як Андрій Карабелеш та Іван Патрус-Карпатський оголосили себе публічно українцями й свої твори почали писати українською мовою.

Та не тільки в Карпатській Україні, але взагалі в світі заговорили на повний голос про українське питання. Канадський посол В. Гейгорст вже в січні 1939 року домагався в канадському парляменті скликання світової конференції для розглянення українського питання. Він відчитав декларацію, щоб з етнографічних українських земель була створена суверенна українська держава і щоб ті території, що перебувають під ворожими режимами, були об'єднані в одну українську державу.

На жаль, у березні 1939 року, справа Карпатської України була вирішена дуже трагічно. Гітлер й Муссоліні віддали її знову на поталу мадярам. І радісна вістка про проголошення самостійности Карпатської України 14-го березня 1939 року пролунала під гуркіт гармат і клекіт скорострілів з боку ворожих Україні сусідів, які із загарбницьким наміром вирушили військами на щойно створену самостійну державу. І так, як колись Крутянці боронили Київ, так Карпатські Січовики, в ряди яких пішла студентська молодь, поспішали боронити Хуст, де саме засідав перший Сойм Карпатської України 15-го березня 1939 року. Народжена воля не здалась без боротьби, а впала за дорогу ціну крови, бо влада Карпатської України не скапітулювала перед значно сильнішим ворогом й проголосила оборонну війну, хоч знала, що на перемогу не було надії.

Карпатська Січ — це перша армія, що дала активний спротив окупантові тоді, коли така добре озброєна держава, як ЧСР, піддалася німцям без одного пострілу.

Проллята кров карпатських бійців та однодушна постава Сойму раз назавжди засвідчили перед світом, що Карпатська Україна є і залишиться українською землею. Ці воїни ще раз дали блискуче підтвердження Актові 21-го січня 1919 року, коли 420 делеґатів Народної Ради Закарпаття винесли рішення про злуку з Українською Народною Республікою й стали реально на шлях соборности. І так, а не інакше розуміли тоді й сьогодні всі закарпатці цей великий державницький зрив, бо всі події, що довели до березневого акту, проходили в соборницькому дусі, як про це поетично висловився поет Федір Моґіш-Боєвір:

„Ти подихом правди розвіяв тумани,
з-над синіх просторів Карпат і степів,
і крикнув: все наше — Ужок й Бережани,
наш Ужгород, Київ, Полтава і Львів".

Народне...

Закінчення зі ст. 2

є втягнене до університетських студій. Тому легко було вивчити його чи то при допомозі гончарського круга, чи то зарисовуючи готові форми. Та українська кераміка має свої форми, випрацьовані тисячоліттями; отже любителі кераміки стали її вивчати; тепер уже маємо талановитих керамікарок і керамікарів в обох країнах — Канаді й Америці. Вони виконують кераміку і навчають аматорів цього вміння . В Канаді над керамікою працює Н. Манастирська з Едмонтону, Людмила Сумик із Торонто, а в Америці — Наталка Кормелюк із Вашінгтону, Слава Ґеруляк із Ню Йорку та інші.

Новиною нашого виробництва є Трипільська кераміка, покрита білою або чорною поливою. Вона опирається на знахідках трипільської кераміки, що має певні форми, взяті з Греції. На жаль, дуже рідко наслідуємо ці форми, а звичайно покриваємо трипільськими взорами готові форми.

• • •

Ткацтво й вибійка у нас мало поширені; їх також можна студіювати на окремих курсах. У Канаді існує літня школа у Бенфі, де впродовж вакаційних місяців можна вивчити ткацтво і кераміку. В Америці у кожній більшій місцевості є школи, де можна вивчити ткацтво. Впродовж останнього часу виробилось у нас кілька спеціялісток. Кілька їх є у Канаді, а в Америці — перед веде Малина Ставнича з Баффало. Вони виконують килими і верети.

Вибійки — хоч не складні у виконанні — їх довго не виконували. Аж за цю ділянку взялася Ірина Твердохліб із Рочестеру. Вона випрацювала кілька взорів і виконує таким способом сукні, блюзки, скатерки й подушки. Варто було б збагатити взірник, опираючись на вибійках, що походять з різних околиць України.

• • •

Дереворізьба мало де виконується. Єдиний Український Музей у Ню Йорку провадить курси дереворізьби для хлопців і дівчат. Уміння це вийшло від скульптора Михайла Черешньовського, що закінчив різьбарську школу в Коломиї. Він підучив кількох інструкторів, що тепер продовжують його роботу; цього вміння могли б учити також інші музеї.

• • •

Як бачимо, поодинокі ділянки доволі добре опрацьовані. Писанка і вишивка є на висоті; дещо слабше опрацьована кераміка; слабо опрацьоване ткацтво; а дереворізьба щойно починає діяти. Можна сказати, що зроблено багато, коли взяти до уваги наші можливості. Ми ж відірвані від рідного ґрунту і часто не можемо зачерпнути із зразків. Та важливий факт, що маємо між собою знавців і вміємо з їх знання користати.

Щоправда, в нас на поселеннях немає ні однієї школи домашнього промислу, як це є в Україні; це ставить народне мистецтво „звідти" у вигідне положення. Вони мають вивчених фахівців, що експериментують у народному мистецтві і можуть досягати в ньому небувалих вершин. На жаль, вони це рідко виконують. Тільки тоді, коли треба заблиснути перед світом з якоїсь пропагандивної нагоди, тоді школи прикладного мистецтва готують якусь спеціяльну виставку, або будинки моделів підготовляють якийсь спеціяльний показ моди. А звичайно їхня продукція пливе в межах поміж пляном праці, а не надто високими вимогами широкого загалу.

Ми, що живемо у вільному світі, також наражені на такі несподіванки. Може трапитися, що підприємчива людина із капіталом може знехтувати правилами і подати широкій публіці „веселу підміну" виробів народного мистецтва (халтуру) що кидається в вічі. Наприклад — „вишивана" порцеляна. З малого початку вона дійшла у нашому суспільстві до широкого попиту, що його задоволяють кілька підприємств. Це виробництво розгортається і пливе поруч загально прийнятих норм і досягнуло вже великого засягу. У країнах вільної конкуренції ви не можете протиставитись такому виробництву, хіба тільки впливати на смак покупців.

Подібна ситуація є з румунськими блюзками. Румунія, як знаємо, вже в самих початках свого державного існування кинулась на використання свого вишивкового вміння. Вона продукує багато вишивок на бурунчуку; між ними — майстерно виконані блюзки до спідниць. У них є особливий крій і взори, а головно матеріял бурунчук, що спеціяльно кваліфікує їх як румунські. І наші жінки, не відрізнюючи їх від наших українських, купують їх і носять для святочних нагод, як виступи в хорах чи ансамблях, для участи в делеґації, чи просто, щоб заманіфестувати себе у вишивці. Часто жінки не дають себе переконати, що це румунська блюзка, яка не тільки виконана в чужій країні, але і її крій і виконання випливає з чужого для нас ґрунту й настанови. І хоч рівночасно на ринку є українські блюзки, доволі добре запроєктовані й виконані в УССР і навіть дешевші від румунських, то вони не переконують українок. Мовляв, менше вишиті, як ті румунські... Знов перед нами велике завдання — з'ясувати клясичний стиль української сорочки, на тлі якої побудована українська блюзка.

Ці завдання поставила перед собою Рада Культури при СКВУ, де авторка цієї статті репрезентує українське народне мистецтво. Сама Рада не може багато зробити, не маючи відповідного апарату і преси. Дотепер її заходи розбивались об комунікаційні труднощі в тих ділянках. Та тепер є вже кращі вигляди для усвідомлення певних завдань. З хвилиною, коли при референтурі народного мистецтва Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) постала Комісія, з Наталею Даниленко на чолі, яка гуртуватиме знавців поодиноких ділянок, тоді цей осередок зможе висловлюватися проти певних явищ, патронувати виставкам чи звертати увагу нашого суспільства на певні осяги.

Ювілей актора українських театрів В. Королика

Часто зустрічаємо на сторінках нашої преси статті, в яких автори згадують про байдужність наших поселенців до свого театру. Втримати при житті свій театр — це коштовна справа, яка вимагає меценатів і посвяти акторів.

Ми вшановуємо людей за їхню працю: військовиків, науковців, політиків, церковних і суспільно-політичних, але, рідко коли заслужених працівників нашого театру. Українські актори — це патріоти-пропагатори українського минулого, це скоморохи, як Сковорода, які за свої виступи, часто попадали до тюрем окупантів.

Наші театри в Західній Україні, за малими винятками, були стаціонарні. Короткий час були також „мандрівними театрами", які серед невідрадних умов обслуговували українські міста, містечка й села. Часто було так, що наші актори голодували. Взимку було найприкріше, бо вистави треба було ставити в неопалених читальнях.

Коли поставимо собі питання, чому члени українських театральних одиниць пішли на таку невигідну працю, то, мабуть, найкраща відповідь буде, що ті люди були й залишилися українськими патріотами, пориваючи за собою молодь, вказуючи їй шлях визвольної боротьби. Це були воїни без шабель. Їхнє слово було гостріше від зброї, і воно доходило до душ і сердець нашої молоді, збагачуючи когорти молодих українських патріотів.

На Східній Україні московсько комуністичний режим знав, що український театр „Березоль" під керівництвом Леся Курбаса і його співпрацівників — М. Куліш, Й. Гірняк й інші, — були дуже небезпечними для режиму. Їх усіх арештовано і вислано на заслання в Сибір. Єдиному маестрові Йосифові Гірнякові вдалося по довгих муках вийти щасливо, з великими перешкодами й небезпеками, завдяки війни. Курбаса й Куліша знищили як небезпечних „ворогів народу".

Польська окупаційна адміністрація ставила перешкоди українським театрам, часто не давала дозволу на деякі вистави, головно з історичною тематикою, цензуруючи одночасно театральні підручники, та переводила ревізії театральних гардероб і при тому заарештовувала акторів.

Молоде українське покоління, що народилося під час або після Другої світової війни, напевно, не уявляє собі праці українського театру й тих невідрадних умов, серед яких прийшлося працювати людям, які посвятилися українській сцені. Тим, хто цікавиться життям українських акторів і українського театру, раджу прочитати „Спомини Йосифа Гірняка". Актори українських театрів були і є такими самими героями української нації, як і всі інші борці. Мета наших акторів та сама, що й інших патріотів. Коли зайшла потреба боронити батьківщину зі зброєю в руках, актори були у військових рядах. Для прикладу, маестро Йосиф Гірняк був молодим вояком в Українській Галицькій Армії в 1918-19 роках, та ряд інших. Багато акторів були в „Дивізії Галичина" і УПА. Про їх число розкаже наша історія.

У Ню Йорку гурт людей, які оцінюють працю українського театру й працю українських акторів, створили Комітет, який очолив д-р Володимир Заньків, для вшанування актора українських театрів Володимира Королика з нагоди 75-ліття його народження. Зустріч з Ювілятом відбулася 17-го грудня 1983 року в Українському Спортовому Клюбі в Ню Йорку.

В день народження Ювілята, 17-го грудня 1983 року, при численній участі приятелів, знайомих і шанувальників театральних акторів та чільних громадян, Євген Стахів, секретар комітету, відкрив цей святочний вечір, вітаючи усіх, та в своєму слові познайомив присутніх з пройденим шляхом Ювілята, його відданістю всеціло українській справі й театрові в краю, на еміграції в таборах ДП в Німеччині і Австралії, а останньо в З'єднаних Стейтах Америки. Присутні рясними оплесками привітали теплі слова доповідача про віддану й жертвенну працю В. Королика для українського театру.

Актор Роман Тимчук, наступний бесідник, сказав, що: „Є різні ювілеї, поодиким людям, подружжям,

Володимир Королик

Володимир Королик в ролі поета в п'єсі „Голод" автора Б. Бойчука, постановка В. Лисняка.

організаціям, 25 і 50-літньої праці для народу. Знаю одного дяка, що він справляв хорові ювілей, з нагоди 36 і півроку. Питаю, що то за такий номер 36 і пів — дістав відповідь, що ніхто не зробив ювілей 35-річний, то це спізнений ювілей! Сьогоднішній ювілей — це святкування 75-ліття колеги Володимира Королика, нашого ювілята, актора українських театрів. Бути актором українських театрів - не було легко. Тоді, коли актори інших націй, державних, — це певного рода еліта, це люди, що жили в достатках і мали признання публіки, наші актори не мали в Галичині сталого місця побуту, вони переїздили з місця на місце. Чи, може, це були погані актори, якщо мусіли, як цигани, їздити й заробляти на прожиток, на декорації, на переїзди і т.д.? Ні! То були добрі актори! Коли ми в Німеччині приїхали з музичною комедією „Я і моя сестра" з Регенсбургу до Мюнхену, на Фрайман, тоді диригент Володимир Блавацький призначив два ряди для німецьких акторів, які виявили охоту бути на нашій виставі „Я і моя сестра". Ця вистава, „Meine Schwester und Ich", була добре відома німецьким акторам, вони це саме грали, знали п'єсу напам'ять. По виставі вискочили німецькі актори з режисером на сцену й гратулювали нам: „Herr Meister, das war ausgezeichnet". Актор Роман Тимчук розказав про різного роду пригоди наших акторів, як Миколи Бенцаля, визначного українського актора, Івана Рубчака, з якими працював В. Королик і багато інших.

Михайло Івасівка, який працював шість років з Ювілятом під керівництвом В. Блавацького в тому самому театрі у Львові, прочитав привіти від Об'єднання Мистців Української Сцени — „ОМУСу", за підписом голови Левицького й товаришів, від актора Степана Крижанівського, який не міг бути на цьому святі, й привіт від д-ра Заліпського з Філядельфії.

Потім наступний бесідник, актор Володимир Лисняк, сказав, що йому було дуже мило працювати з актором Короликом в п'єсі „Голод" Богдана Бойчука, тому що це — професійний актор, що добре знає свою професію. У Королика не було шаржування, не було зайвих рухів руками, він усі рухи робить так, як годиться правдивому акторові. Відтак автор п'єси „Голоду" Б. Бойчук розповів, що він знав Королика не так близько, але коли режисер В. Лисняк ставив його п'єсу „Голод", то в праці над п'єсою „я ближче пізнав, як актора в ролі Поета. Я був захоплений відтворенням цієї ролі. Такі взаємини, які були між нами, лишаються назавжди й за виконання цієї ролі я дякував Володимирові Короликові й дякую тепер у його ювілейний день".

Володимир Королик вступив до театру Йосифа Стадника разом зі Степаном Крижанівським в 1929 році у Львові. Його акторське амплуа - характерний актор. В тому театрі він грав „Подорожного" в п'єсі „Казка старого млина" і „Задушний день" Гаєрманса. В театрі „Заграва" — Овидій „Кво Валіс", „Комо грядеш", „За друзі своя", „Ой, Морозе-Морозенко", „Лицарі ночі", „Голгота", „Маріюс", „Святе полум'я", „Лицарі слави", „Маруся Богуславка", „Слово о Полку"; а в театрі Тобілевича: „Гріх", „Ніздря", „Ніздря", „Гетьман Дорошенко", „Мотря" Войнаровського й „Пурга". У Львівському театрі: „Батурин" - Чечіля і діда, „Гамлет", „Земля" - злодій, „Схоплення Сабінянок", „Прокурор Дольський" - слідчого в підземеллі ГПУ - Корнієва, На еміграції, в Німеччині в театрі В. Блавацького: „Еспанська муха", „Ордер" - героєв, „Поїзд Марево" - лікар, „Мина Мазайло" - Мокій, „Народний Малахій", „Паркова 13" і „Домаха" - Іван.

Володимир Королик був актором першого положення. Д-р Юрій Шерех, гострий критик, у своїй рецензії на сатиру Юрія Косача „Орден", яка була поміщена в газеті „Час", від 18-го квітня 1948 р. в Німеччині писав: „А може особливий успіх — це совєтський майор Харін-Ґероєв у виконання Володимира Королика. Автор не спокусився рисами карикатури, якою так легко можна було захопитися (до того спокушувало навіть і прізвище персонажа). Він вніс у ролю несподівані, здавалось, риси трагічности, якось майже чеховська тема безконечної нудьги й спустушености бринить у його голосі, в очайдушності розмашистих жестів". Директор театру В. Блавацький говорив акторам: „Ховайте рецензії Шереха, хоч би навіть були й неприхильні... бо це писав Шерех".

Багато рецензій писали у Львові в „Новому Часі" Михайло Рудницький і інші. Крім акторства, Ювілят має хист до керамічного мистецтва, головно трипільського. Він має вправну руку і смак до кольорів.

При кінці ювілейного святкування Королик подякував усім за милу несподіванку, вшанування його з нагоди 75-их уродин, і за пропам'ятний дарунок з дедикацією. Многоліттєвієм і спільною перекускою закінчено цей милий ювілей заслуженого актора українського театру.

Михайло Івасівка